

# NOMÁDVA 8

Múzy a vyprahlost

únor 2010



Filip Karfík: Post Scriptum

Rozhovor s Milanem Sobotkou

Hynek Janoušek: Klasici sekundární literatury

Eva Štátná: Kterak obstáti u zkoušky

- 3 Úvodník
- 4 Anketa: „Múzy a vyprahlost“ na ÚFaRu
- 6 Filip Karfík: Post Scriptum
- 9 Jiří Boudal: Veřejný podtlak
- 11 Martin Švantner: Schwabské múzy a vyprahlost jazyka
- 14 Eva Šťastná: Kterak obstátí u zkoušky
- 20 Tváře ÚFaRu: Prof. PhDr. Milan Sobotka, CSc.
- 26 Antonín Šíma: Platón v létě – Platón na podzim
- 30 Anketa s vyučujícími
- 32 Výběr ze studentských prací
- 35 Bylo, nebylo...
- 37 Medailonky účinkujících z akcí Nomády
- 39 Okénko do zahraničí
- 41 Klasici sekundární literatury: Norman Kemp Smith
- 44 Co se děje v senátu?
- 45 Přírůstky
- 48 Diplomové práce

Milý čtenáři, poutníku vyprahlý, přístup blíž!

Ty, jenž pouští dusnou kráčíš, v těžkém tichu, jehož písni jedinou je praskot vyschlé vyprahlosti!

Ty, jenž zízíš po mně nebeské, kterou Múzy polibkem svým k nohám by ti snesly!

Právě pro tebe jsme zde nachystali oázku, malé pohoštění, několik jednohubek na švédském stole ducha, jež k intelektuálnímu vzrůstu alespoň o nepatrný paleček snad ti dopomohou...

Z úhledně pucovaných, kravičkami jemně posetých hor rakouských snáší se k nám legenda o Schwabově jazykaprznění, stejně tak jako o prznění jednoho ze slavných divadel pražských;

Z podobně úhledně pucovaných, kravičkami o něco hustěji posetých, však nadto ještě neutrálních hor švýcarských snáší se k nám sebezpověď poustevníckého učence fribourgského;

Z přenádherně zelenavých niv a lužin domácích donesly Múzy nejjasnější inspirací osvícené rady, kterak u zkoušek obstát, zatímco z luhů a hájů nejen našich, leč i cizokrajných nespočet učenců raditi bude, způsobem jakým suchu duševnímu se vyhnouti a Múzy k sobě poutem z nejsilnějších si připoutat.

Z camembertem provoněných sklípků francouzských přinesena k nám byla pohádka sličná, v jazyk filosofů oděná, a od špehů našich, s pečlivostí největší důmyslně rozmístěných, zpráva zas, kterak Múzy i v senátu akademickém a podobných to orgánech administrativních raditi dovedou;

A nad tím vším pak vznáší se slova mudrcova, s nímž rokovati a besedovati nám bylo dáno...

Komu by ani toto vše nestačilo, necht' uklidní svou mysl neposednou, neboť na mnohé další řádění múzické – teatrální i muzikální – dojde, až v únoru s nápojem charakteru lehce omamného opět všichni se sejdeme, bychom krapítek se poveselili a duševně spolu si zaobcovali.

Však nedostaví-li se při četbě plátku tohoto vytržení podobné Augustinovu, jenž v zahradě vlasy si rval, do čela se bil a za kolena se chytal, necht' spokojíš se, předražený čtenáři, alespoň s několika chvílemi intelektuálně prosyceného odpočinku, kterého listy tyto snad ti dopřejí... Dobrou chuť!

Tvá Nomádva!

# Anketa „Múzy a vyprahlost“ na ÚFaRu

---

Otázky:

1. Jak zaháníte a přivoláváte múzy?
2. Jak se vaše múzy vyrovnaly s tím, že studujete ÚFaR?
3. Přitahuje vyprahlost múzy?



---

Lenka Pieterová

1. Usebráním do sebe sama.
2. Mé múzy jsou v zásadě racionální, takže se s tím nemusely ani smířovat.
3. Ano, ve smyslu Temné noci svatého Jana od Kříže. Musí ti být odebrané i to dobré i to zlé, aby ti mohlo být přidáno to dobré.



---

Jakub Mihálik

1. Vždy jen doufám, že nějaké přijdou. Někdy se nedostaví, ale někdy skutečně přijdou.
2. Zatím neutekly.
3. Někdy si myslím, že ano. Když potřebuji, aby přišly v momentě, kdy se něčím hodně zabývám, tak když si od toho odpočinu, většinou přijdou, díky odstupu, který si dopřeji.



---

Tereza Sýkorová

1. Mně přijde, že spíš tak přicházejí a odcházejí samy.
2. Ony tady nyní nejsou, z čehož vyvozují, že se jim to možná nelíbí.
3. Řekla bych, že ne. Naopak.



Michal Nečas

1. Mám pocit, že přicházejí a odcházejí samy od sebe.
2. Myslím, že byly nadšené.
3. Proč by nemohla. Když je tam absence něčeho, na čem by se múzy mohly realizovat, pak mají důvod tam být.



Filip Härtel

1. Většinou přicházejí samy a odcházejí tak průběžně, protože jsem nesoustředěný.
2. Múzy mě sem přivedly, takže vypadají celkem spokojeně.
3. Určitě, protože jinak by neměly co dělat.

Připravila Markéta Haiklová a Justina Trlifajová

\*\*\*

Té práce a pocení...  
Budeš docent  
na sto procent.  
Kdo to ale docení?

*Robin Král*

### Vědoslovná

Zatracená šichta  
louskat, chroupat Fichta  
Buším hlavou o stěnu:  
Fichte, Fichte, Fichte...  
Jen počkej ty ksichta  
To ti nezapomenu

*Robin Král*

### Karteziánská

V touze ujít sepsi  
aplikuji vždycky  
při kontaktu se psy  
metodickou skepsi

*Robin Král*

### Kontra-Akademická

Podívejme na ty sobce:  
Vyhánějí múzy z obce  
Za to může „NÚS“  
Nepřítel všech múz

*Robin Král*

# Post scriptum

---

neboli dodatek k rozhovoru s Filipem Karfíkem z minulého čísla

**Promiňte, ale v rozhovoru pro poslední Nomád(v)u jste se nezmínil o tom, že na ÚFaRu po prázdninách už nebudete. Co se stalo? Mohl byste mi to vysvětlit?**

Máte pravdu, ale ani vy jste se na nic takového neptal, ani já jsem nic takového nepředpokládal. Pravda je, že jsem se v zimě přihlásil do konkursu na uvolněné místo profesora antické filosofie ve švýcarském Fribourgu, ale rozhodně jsem nepočítal s tím, že bych je mohl získat.

**A proč jste se tam tedy hlásil?**

Trochu ze zoufalství, trochu ze zvědavosti. Na FF UK jsem zaměstnán od r. 1993. To je dlouhá doba. Od r. 2002 až do dneška, s přestávkou jednoho roku, jsem sloužil ve funkci ředitele postupně dvou ústavů. To člověka poznamená. Neměl jsem v posledních letech čas věnovat se své vlastní práci a dokončit projekty, které jsem se zavázal odevzdat. Začal jsem se obávat, že morálně i intelektuálně zchátrám. Navíc stav této fakulty je trvale neutěšený a vládní záměry z poslední doby týkající se vysokého školství a vědy vůbec mne vyděsily. Přesto bych zprávě o konkursu v cizině normálně nevěnoval pozornost, ale v tomto případě mne to zaujalo, protože znám profesora, který to místo uvolnil. Přečetl jsem si to tedy pozorněji a řekl jsem si: To je přece ideální místo. A napadlo mne, že bych se mohl toho konkursu alespoň zúčastnit, abych viděl, jak se to dělá jinde, jaké jsou tam podmínky apod. – zkrátka, abych se trochu odreagoval.

**A co je na tom místě tak ideálního?**

Je to místo profesora antické filosofie. To je samo o sobě vzácné. Je to dvojjazyčná universita, kde se přednáší a studuje německy a francouzsky. To, myslím, neexistuje nikde jinde. Je to v zemi, která už několik století vykazuje značnou stabilitu. A dlouho na tom místě působil někdo, koho si vážím a kdo se věnuje podobným věcem, které zajímají i mne.

**Kdo to je?**

Profesor Dominic O'Meara, výborný interpret Plotina a autor prací o novopythagoreismu a pozdním novoplatonismu, jinak původem Ir.

**Ale stejně, to vám není líto opouštět ÚFaR? A vůbec, nezdá se vám důležitější působit tady než ve Švýcarsku?**

To máte pravdu. A zrovna ÚFaR vlastně opouštět nechci. Ale když pozoruji síly, které nás táhnou na Východ, pocítuji potřebu táhnout na druhou stranu: posílit vazbu na Západ, aby i oni vzali za své, že my patříme k nim, a aby to také pro nás bylo větší samozřejmostí. Labilita české společnosti v tomto bodě je větší, než jsem si dříve myslel.

## Co tam chcete konkrétně dělat?

Rád bych tam zval studenty, kteří chtějí psát disertaci o antické filosofii nebo pracovat na postdoktorských projektech. Dalo by se připravit něco, do čeho by se zapojili i lidé od nás a z nám blízkých zemí, kde znám řadu kolegů. Uvidím, co je možné, ale jistě ledacos. Švýcaři sami mají puzení tímto směrem působit. Ale hlavně bych se chtěl konečně dostat ke své vlastní práci: dokončit ty rozdělané projekty a začít s něčím novým, jak jsme o tom hovořili už minule.



## Budiž, to jsou plány, ale jak to tam vypadá reálně? Co tam učíte a koho?

Reálně to samozřejmě není tak ideální. První nepřijemnost, na kterou jsem narazil, je skutečnost, že i Švýcaři provedli tzv. bolognskou reformu vysokoškolského studia se všemi neblahými důsledky, které známe i od nás. Přitom oni to přijímat nemuseli. Ale báli se, že zůstanou mimo. Pokud jde o studenty, ve Fribourgu tvoří základ přirozeně Švýcaři sami, ale už to je pestrá směs: Němci, Burgundové, Vlaši z Ticina, navíc jsou to často potomci emigrantů všeho druhu. Ale jsou tu také studenti odjinud z Evropy i z obou Amerik. Učit musím bakaláře i magistry, a to francouzsky i německy: v tomto roce mám dvě přednášky a jeden seminář týdně, příští rok bych to chtěl otočit a dělat dva semináře a jednu přednášku. Ve volbě témat jsem svobodný: letos dělám pro německojazyčné studenty antickou ontologii a pro frankofonní publikum antické nauky o duši, v obou případech od presokratiků po Aristotela včetně. Příští rok chci pokračovat helenistickou a pozdně antickou filosofií. Jinak mám k dispozici jedno asistentké místo, které pílím mezi dva doktorandy: každý dělá jeden proseminář ročně, jeden francouzský a jeden německý, jinak se oba věnují svým disertacím – přednášet a zkoušet nesmějí. Na celou antiku jsme tak sice tři, ale s výjimkou proseminářů musím dělat všechno sám. Na ÚFaRu nás na to bylo víc a bylo to volnější.

## Co je tam jinak zajímavého, třeba i mimo universitu. Nedávají tam lišky dobrou noc?

Dávají. Ostatně jsou tam i ovce. Je to malé, ale starobylé městečko s historickým

jádrem, které místy připomíná Krumlov a místy Malou stranu. Je to vcelku půvabné. Třeba v obvodu několika desítek metrů okolo katedrály máte pět truhlářů se starožitným nábytkem, nejméně tři vetešníky, různé kuriózní galeristy a tučet nejruznějších lokálů. Těch je ostatně po celém starém městě bezpočtu. A pak, je to opravdu vícejazyčné město: v koloniálu za rohem napravo s vámi mluví německy a v pekařství za rohem nalevo francouzsky. Přitom němčina je vlastně také cizí jazyk, protože rodilí Alemani mezi sebou mluví svým zcela nesrozumitelným jazykem, který má k hochdeutsch asi tak stejně blízko jako makedonština k češtině. Takže se pro jistotu většinou mluví francouzsky. Ale i ta franština zde má svá specifika: zpěvavou intonaci s protáhlými koncovkami a některé výrazy zřejmě ještě z dob před Francouzskou revolucí. Například říkají souper místo dîner.

### **A co ÚFaR a pražské lokály? Uvidíme vás tady ještě?**

Určitě. S Lenkou jsme se domluvili, že budeme příští rok v nějaké formě pokračovat v plotinovském semináři, který jsme dělali minulé dva roky a který byl docela úspěšný. Když se to vypíše na nějaký šikovný termín, budu se moci pravidelně účastnit – myslím hlavně také těch výprav po semináři. Jedna věc je ve Fribourgu totiž opravdu špatná: místní pivo Cardinal. Takže mne v Praze určitě uvidíte. Také samozřejmě dál povedu práce, které jsem přijal, a po domluvě jsem k dispozici ke konzultacím, nejlépe v některém z těch pražských lokálů. Ale abych nedělal Fribourgu jen špatnou reklamu: mají tam vynikající víno a v hojném výběru. Takže konzultovat lze i tam.

### **Ale pivo a víno přece není všechno. Přiznejte, že tam nemáte takovou společnost jako na ÚFaRu!**

Přiznávám. Ovšem i ve Fribourgu jsou báječní studenti, ale to víte, že druhá taková sešlost jako na ÚFaRu na světě není.

### **Minule jste neodpověděl na otázku, zda máte nějaké filosofické nepřátele. Mohl byste to napravit?**

Těch otázek bylo moc, musel jsem nějaké vypustit. Ale když jinak nedáte: nemám. Každá filosofie hodná toho jména něco vidí a něco ukazuje a je přístupná racionální argumentaci: nemá cenu se k ní obracet zády, má smysl se s ní bavit. Skutečným nepřítelem filosofie je ideologie. S tou se bavit nelze.

### **Děkuji vám za rozhovor a těším se na viděnou.**

Já také.

Otázky kladl F.K.



Co je ještě mizernější než schopnosti českých politiků důstojně vládnout?  
Naše schopnosti jejich vládnutí kontrolovat.

Skončila Inventura demokracie a s ní i náš roční test české demokracie. O co šlo: snažit se rok prosazovat čtyři konkrétní zákony, které by vedly k větší transparentnosti zdejší politiky. (Konkrétně: omezení imunity zákonodárců, změnu systému obsazování mediálních rad směrem k větší nezávislosti na politice, zákon regulující lobbying a zákaz tzv. přílepků k zákonům.) A zjistit tak, jestli se dá v tuzemské politice něco zvnějšku změnit k lepšímu cíleným a soustavným tlakem.

Nuže: jde to?

Žádný ze čtyř požadovaných zákonů se prosadit nepodařilo – takže mnozí pozorovatelé mají hned rychlou odpověď: „Tak teď už konečně taky víte, co jsme vám mohli říct už před rokem: politici jsou cynici a nic s nimi nehne.“ Podívejme se ale na naše úspěchy a neúspěchy raději trochu podrobněji – třeba to je všechno trochu jinak.

Z prvních schůzek s politiky jsme nevycházeli dobře: div nás nepřesvědčili, že naše požadavky jsou nesmyslné a nerealizovatelné (a rozhodně by o tom přesvědčili nezainteresovaného diváka videozáznamu). Začali jsme se připravovat pořádně: přicházet s konkrétními požadavky nebo rovnou s návrhy zákonů, zjišťovat si, jak v minulosti hlasoval poslanec nebo jeho strana. Naučili jsme se nezapomenout otázku a neostýchat se na ní zeptat třeba pětkrát úplně stejně. Nakonec se všechny čtyři požadované zákony ocitly ve sněmovně, třebaže neprošly. Sociální demokracie uspořádala nedávno konferenci k zákonu o lobbyingu – jednom z našich požadavků – a zdá se, že na rozdíl od návrhu, se kterým přišla v červnu, má skutečně v úmyslu přijít s dobrým zákonem. Zatímco na naší schůzce ještě Bohuslav Sobotka do kamery tvrdil, že si nevede diář, že jeho setkání jsou zcela náhodná, a naprosto odmítal zveřejňování diářů, v novém návrhu s ním už počítá. Marka Bendu, který vždy rád zásoboval novináře výmluvami, proč je on a celá ODS proti zákazu přílepků k zákonům, jsme zesměšnili na kameru a opakovanými schůzkami ho přinutili přiznat nutnost regulace těchto přílepků. Do další schůzky slíbil připravit vlastní návrh.

Jinými slovy: **v Čechách nemáme politiky zatvrzelejší a odolnější vůči tlaku veřejnosti než v lépe fungujících demokraciích, pouze tu nemáme veřejný tlak.** Naše výsledky odpovídají tomu, že jsme ve skupině několika studentů obešli během jednoho roku 15 politiků a uspořádali několik happeningů s minimální účastí lidí a minimálním zájmem médií. Jinde by to bylo aktivistické břídilství, u nás jsme se ale rychle stali jednookými králi mezi slepci: Transparency Int. se nedávno zcela vážně chlubila svou kampaní za regulaci lobbyingu - totiž odesláním emailu

požadujícího přijetí zákona na adresu info@vlada.cz.

Odpovědnost samozřejmě neleží pouze na neziskovkách: naše činnost z velké části suplovala práci, která tradičně připadá médiím, které mají ke kontrole mocných větší prostředky i páky. Pokud jsme vůbec zaznamenali v médiích některé z našich témat, byla novinářská práce na úrovni našich prvních schůzek: v rozhovorech politikům bez odporu procházely nejpitomějši výmluvy. V článcích zase byla – jak se rychle stává standardem – něčí teze jednoduše „vyvážena“ něčí protitezí, takže se zase novinář nemusel (a čtenář naprosto nemohl) v problému zorientovat. S čestnou výjimkou Respektu jsme v našich médiích nezaznamenali vážně míněný pokus představit a vysvětlit některá z možných a vymahatelných řešení problému vzrůstající korupce a „papalášovitosti“ mezi našimi politiky. A většina médií ani nevyužila toho, že jsme část práce odvedli za ně: sestříhy ze schůzek s politiky se nám nepodařilo uveřejnit v jediném internetovém deníku.

Úspěšná kontrola mocných ale předpokládá vedle funkčních médií a schopných aktivistů ještě minimálně jednu věc: schopnost vzájemné podpory, spolupráce, jednoty napříč občanskou společností. Jak jsme během minulého roku pochopili, **naše občanská společnost je neuvěřitelně atomizovaná – a patrně je to jedna z hlavních příčin jejího malého vlivu.** A tady se dostáváme, milí spolufilosofové, na vlastní píseček. Jak jsme totiž pochopili na vlastních pokusech Inventury demokracie, tato jednota jen velmi těžko vzniká zespodu, propojováním jednotlivých skupinek aktivistů. Pořádná jednota, která se nerozdrobí při nejbližší příležitosti, totiž sotva vznikne jinak, než kolem nějaké pořádné vize, programu nebo nějaké velké osobní autority. A nic z toho zas nevznikne jinde než mezi společensko-kulturní elitou země, tedy ne daleko od naší alma mater. Bohužel zatím nic nenasvědčuje tomu, že by se tu k něčemu takovému schylovalo. Pokud jsem zatím mohl pozorovat české akademiky, až příliš často dávají ruce od všeho, co trochu zavání konkrétní politikou. Také až příliš soukromničí. Je mi vždycky smutno ze všech těch konferencí – znám zejména sociologické – kde si každý odpřednáší svůj příspěvek a zase chvátá bátat do svého kamrlíku. (Rád bych někdy zažil situaci, kdy by se společenští vědci vůbec pokusili dospět k nějakému společnému závěru či komuniké.)

Možná jsem příliš naivní, když si představuji, že by nějací intelektuálové z řad filosofů, historiků, sociologů, právníků, politologů atd. mohli nějak společně vykolíkovat prostor pro nejnuttnější intelektuální, aktivistickou a politickou práci na další roky. Že by na tento program všude upozorňovali, že by vytvořili prostor, kde by spolupracovali intelektuálové, aktivisté, snad i některá média a vedli by cílený a soustavný veřejný tlak na politiky.

V něčem totiž naivní nejsem: Nevěřím, že se česká politika dostane ze současného marasmu dříve, než se v tomto smyslu zmátoří její společensko-kulturní elita.

Jiří Boudal

# Martin Švantner: Schwabské múzy a vyprahlost jazyka

zase jednou o malé smrti Komédie

*"Mlčte, co já říkám, to také myslím. Já nikdy nehledám hříbky na parkovištích před samoobsluhami. A stejně tak si nikdy neopakují filozofémy zaznamenané na toaletním papíře. Já neexistuji v ničem z toho, v čem vy si ve vašich podomácku klohněných představách můžete nebo musíte existovat."*

Paní Vočístcová

V tzv. tradici evropského myšlení, a není důležité v jakém rámci *plodného anachronismu*<sup>1</sup> bychom tuto tradici konstruovali, nalezneme knihovnu knih o vztahu řeči a toho, kdo mluví. Při listování filosofickými aj. (např. literárněvědnými) kánony, a za cenu hrubého, ale efektivního zjednodušení můžeme vytvořit zábavnou dichotomii. Můžeme sledovat v "různých dobách" linii myšlení, která vidí jazyk jako nástroj sloužící člověku/subjektu k poznání např. "světa", "věci", "přírody" atd. Mluvicí (myslící) já je tak garantem své rozumnosti, kritického úsudku vedoucího někdy až ke šmírování absolutna<sup>2</sup>. Na druhé straně pak můžeme najít takové myslitele, kteří o svrchovanosti rozumného subjektu nechtějí ani slyšet, ba naopak, řečeno pozdně moderním slovníkem, věnují se profesi "rozkládání pozitivivity člověka". Jinými slovy řečeno, jsou zde ti, kteří se (i dnes<sup>3</sup>) obrací k subjektu jako k něčemu, z čeho mohou bezpečně vyjít (metaforika pevné půdy bývá zvláště oblíbená), a ti, kteří v subjektu vidí poslední zbytky opevnění metafyziky a svoje uvažování zakládají spíše na procesualitě, kterou je jazyk chápaný jako sám sebe měnící systém. Pro tyto myslitele je pak prostě subjekt i jazyk výslednicí nejrůznějších sil. Vzhledem k účelu naší úvahy zde můžeme být o něco přesnější – první, kdo hovoří o *logu jakožto vládci*, jsou antičtí rétoři. Ne náhodou byl mnoha *hlavocviky* a filosoficko-historickými tabulkami Gorgias zařazen mezi nihilisty - nicota, nebytí je konec konců ústředním motivem v jeho rétorické koncepci. Linie *an-archismu*, kterou můžeme sledovat je nabíledni: se stejnou zarputilostí je encyklopedickou ochablostí mezi podezřelé "nihilisty" a "neosofisty" v učebnicových kánonech řazen např. Nietzsche, Heidegger, Blanchot, Barthes, Foucault, Lyotard, Derrida a další, kteří se "obracejí k jazyku." Obracejí se k jazyku nikoliv jako k něčemu průzračnému, osvětlujícímu, vyjevujícímu pravdu. Ale naopak jazyku oslepujícímu a nabízejícímu nikoliv pravdu, ale ani lež, ani iluze - pouze sama sebe ve svém hrozivém bytí. Po vzoru rétorů se tedy generace filosofů

<sup>1</sup> Didi-Huberman G., *Před časom dejinyumenia a anachronismus obrazov*, Kalligram, Bratislava 2006.

<sup>2</sup> Srov. např. Sloterdijk P., *The critique of cynical reason*, University of Minnesota Press 1987.

<sup>3</sup> Viz. např. inspirující čtení od Slavoj Žižka: *Nepolapitelný subjekt. Chybějící střed politické ontologie*, Brno 2007.

dramaticky neptají "co se říká", ani "kdo to říká" ale "jak se to říká". Tak "Roland Barthes demaskuje ideologické mechanismy skryté za tvrzeními o přirozenosti (což je pouze jiná verze definice jazyka jako pouhého transparentního nástroje), Julie Kristeva, inspirovaná Bachtinem chápe samo slovo (a tím spíše pak text) jako křížovatku různých 'hlasů' (intertextualita)."<sup>4</sup> Pod starým/novým prismaticem jazyka vládce, se odstraňuje jedno vyprávění za druhým - po Bohu a Filosofii, už asi čtyřicet let umírá i Člověk, který je odhalený jako trhlina v bytí řádu, rodí se *dasein*, mluví jazyk a diskursivně vržená duše již není nějakou ukrytou *niternou* intimitou, ale živlem, na němž se nejlépe praktikují mocenské drezúry. Stejný osud potkává i písmo, text a jazyk - kritika, která se zbavila svých původních tradičních stavebních kamenů požívá samu sebe (Baudrillard). Všechny výše nastíněné teatrální motivy pak velmi elegantně zobrazují hry rakouského dramatika W. Schwaba<sup>5</sup>. Filosofie tedy v tomto trendu konce velkých vyprávění není sama. Jako obvykle je literatura o krok napřed a divadlo vyjadřuje konce a post a nové začátky častokrát mnohem lépe, než dlouhá souvětí ukrytá v archívech filosofických marností. Vždyť obraz je zde od toho aby ukazoval, ne argumentoval.

Řeč se tedy mnohým zjevuje ve svém hrozivém bytí pouze jako živel bez subjektu. Taková řeč je i u Wernera Schwaba, který ve svých divadelních hrách předvádí ojedinělý projekt filosofického a sociálně kritického jazyka. Řeč jeho her - zdánlivě nadměrečná, neforemná a odolá - její hutnost je však vykována ocelí jejího rytmu. Schwab využívá temnou krásu němčiny, které propadl např. Hegel, či Heidegger - vyvozuje pojem z pojmu, skládá slova až k hranicím únosnosti a nadměrečně zatěžkává věty. "Schwabova vynalézavost, pokud jde o všechny ty jazykové vykloubeniny, prohřešky proti syntaktickým a gramatickým pravidlům, pokud jde o novotvary a složeniny, je vskutku nevyčerpatelná... *Tierkörperwerter... Schwitzenkastenschwank* (tedy doslova 'potnicová švanda')... *Sparkassenichtangestellter* (spořitelni nezaměstnanec)"<sup>6</sup> aj. Schwab však narozdíl od Hegela takovou řeč zadusává industrializovaným rytmem - dunivá hudba kapel Laibach, Einstürzende Neubauten nebo Rammstein, se svojí okázalostí "plavých bestíí", může být příkladem hrozivého metra: *Faust: Mein Brustkorb: Mein Helm*. Schwab "později vyzývá inscenátory svých dramatických textů příznačně: *Es muss Scherpen! - Musí to řachtat!*"

Nuance řeči u něj nespočívají v rafinované hře pojmů, ale jsou, použijeme-li *schwabštinu*<sup>7</sup>: *antiklimatické*. Řečeno jinými slovy, Schwab věty skládá

<sup>4</sup> Petříček M., *Symbolický kapitál a moc*, in: *Svět a divadlo*, ročník XX, 2009, č. 1, str. 4.

<sup>5</sup> K životopisu W. Schwaba viz Balvín J., *Příběh jedné hry a jednoho osudu*, in: *Svět a divadlo*, ročník VI, 1995, číslo 5., str. 151-153.

<sup>6</sup> Balvín J., *Příběh jedné hry a jednoho osudu*, in: *Svět a divadlo*, ročník VI, 1995, číslo 5., str. 155.

<sup>7</sup> "Od prvních dramatických textů si Schwab vytváří jakýsi umělý, osobní dialekt, nazývaný dnes už obecně 'schwäbisch', nebo - analogicky k hochdeutsch - 'hochschwäbisch'." Balvín J., *Příběh jedné hry a jednoho osudu* in: *Svět a divadlo*, ročník VI, 1995, číslo 5., str. 154.

jako rytmické útvary, v místech extáze extrapoluje slova a nenechá je vydechnout, překračuje jejich bolestný orgasmus znovu a znovu. Jak Schwab dodává: "řeč je vždy příslušným tělem jednajících osob. Jazyk který prezidentky vytvářejí, to jsou ony samy. Řeč vleče osoby za sebou jako plechovky, které jsme uvázali psovi na ocas."<sup>8</sup>

Schwabova hra s jazykem, lépe řečeno *hra v jazyku*, je však mnohem rafinovanější, mnohem subtilnější, než nějaký fanatický pathos "hitlerovského kázání" (ač jak bylo uvedeno výše rétorickou rytmiku/arytmií němčiny využívá po okraj) - nejdůležitější strategií jeho her je nekonečná ironie. Ironie nekonečná stejně jako jazyk, ironie jako slavnost kterou Schwab slaví s nevyčerpatelným množstvím postav: "Všichni lidé jsou si rovni, což znamená, že žádné stvoření není lepší než jiné, všechna jsou zaměnitelná, každé má význam pouhé jednotky v nekonečném výčtu. Před Jedinečným jsou si všechny bytosti rovny v nicotnosti a když je Jedinečný mění v nic, činí pouze tím tuto nicotu zřejmou."<sup>9</sup> Citát z Blanchota tak vystihuje osud asi nejhumornější postavy *Lidumoru*. Touto postavou je "Paní Vočistcová." Svrchovaná žena - urážející s nadhledem *Übermensch* stádo střední třídy, pracujícího lidu. Její svrchovaný jazyk - který je jazykem symbolické (*žena lékaře*) a ekonomické moci (*bohatá vdova*) ji však činí zábavnou a na druhé straně tragickou. Dialektika je to prostá - hra na pána a raba (hra vůle k moci), jejíž nejvyšší metou je smrt. *Paní Očistcová* je na svých sousedech z "neposkrvněného lidu" závislá, nebýt jich, nemohla by jednoduše nikomu panovat a stejně jako dává *Pička* (postava ze hry *Nadváha, nedůležité, neforemnost*) na odiv své pohlaví, nemohla by dávat najevo svoji svrchovanost - svůj jazyk. I ona je stejně jako např. Sokrates vystavena tomu, čemu říká Nietzsche *resentiment* (rabské) *chátry*. I ona je nucena k absurdnímu a zoufalému gestu pozvat své nenáviděné sousedy na oslavu narozenin - kde nahlédne to, že vyvraždění ostatních nájemníků její pozici nezlepší, že by otrávením společnosti ještě prohloubilo její nicotnost - že by přišla i o to, co jí dovolovalo její tragickou situaci neustále odkládat - jazyk. Postava je tedy v bezesmyslné situaci - je lapena svým jazykem, svým diskursem.

Stejně jako je paní Očistcová *ideálytem* svrchovaného nadčlověka, je pan Jürgen ze hry *Nadváha, nedůležité, neforemnost* (s podtitulem *poslední evropská večeře*) *ideálytem* slabého stádního zvířete. Jeho řeč je jakýmsi pseudoakademickým žargonem - je postavou, která se velmi podobá např. Tomovi z filmu *Dogville* Larse von Triera. Modus jeho existence je v pokrytectví a tíhnutí k pánovi - kterým je buď hrubá síla (či alespoň hra na hrubou sílu, kterou představuje pan Kája). Jeho dispozicí je síla symbolická - okouzluje svým žargonem dominantní Zajdu a impotentního Čunyka. Stejně jako Tom v *Dogville* je antitragickým hrdinou, jakýmsi antisokratem, na všech frontách zkaženou duší Polis, koinonie - zatímco hrdina v klasické tragedii seznává, že smrt je jedinou cestou, Jürgen je odsouzený k neustálému ztrácení tváře -

<sup>8</sup> Balvín J., *Příběh jedné hry a jednoho osudu* in: *Svět a divadlo*, ročník VI, 1995, číslo 5., str. 154.

<sup>9</sup> Blanchot M., *Lautreamont a Sade*, Garamond, Praha 2008, str. 43.

jako útěk mu slouží právě onen pseudoakademický žargon, kterým dává ostatním, zejména v konfrontacích s Kájou najevo svoji slabost. Mohli bychom pokračovat dále temnými cestami Schwabova světa - bylo by to však zbytečné, dostávali bychom se tak trochu do role pana Jürgena - Schwabovy hry jsou především dramatické texty a jak bylo řečeno výše, divák si spíše vychutná jejich ztvárnění/ukázání na podiu, než argumentaci v textu. A tím se dostáváme k závěru a záměru a žánru článku, který není esejí, či něčím podobným, ale nekrologem. Donedávna totiž mohl český divák shlédnout Schwabovy hry ve skvělé režii D. Pařízka na prknech divadla Komedie alias Pražského komorního divadla. Divadlo patřilo po několik sezón mezi "nejfilosofičtější" a nejprogresivnější a mnohokrát oceňovaná divadla v Praze (uvádělo hry např. T. Bernhardta, W. Fassbindera, ztvárnilo *Utrpení knížete Sternehocha*, či Kafkův *Proces*). Jako mnoha jiným nekomerčním divadlům, neziskovým organizacím a podobným teroristům, mu však srazil vaz zpožděný grant. V jazyku her W. Schwaba se odráží bída rakouského maloměsta s poničenými vztahy a kulturou zpusťšenou kýčem dobráckého lidu. Doufejme že se podobného *Brotelandu* (*chlebozemě*, jak nazývá Schwab tento stav) nedočkáme i v Praze.

Martin Švantner

## Eva Šťastná: Kterak obstáti u zkoušky

---

*... jsem příliš velkou ctitelkou humoristických textů, abych, opustivši dveře milovaného ústavu, nevzdala touto cestou hold nesmrtelnému Jaroslavu Žákovi a zároveň nezúročila sedm let zážitků. Jsem si však vědoma, že pro docílení komického efektu je třeba zatnouti sekeru hluboko a více či méně kydati hnůj i tam, kde to netřeba. Proto předesílám, že pouze za účelem pobavení a pro mrzký peníz úspěchu zveličuji poněkud vlastnosti vzdělávacího ústavu, který mi ve skutečnosti přinesl jen dobré a kterému vděčím za mnohé.*

### 1. Úvod

Na každém ústavu či katedře existuje určitý počet jedinců, kteří chtějí daný obor vystudovat, ovšem nemají zájem přitom dělat to, co se po nich žádá. Naopak jsou ochotni investovat nemálo energie do alternativních metod plnění atestací, ačkoli by se jim pravděpodobně z časového hlediska vyplatilo lépe, kdyby si těch pár knih přečetli. Ve sdíleném nevědomí těchto individuí se v průběhu let vytvořila baterie strategií, taktik a figlů, jak své plytké znalosti bez většího intelektuálního záběru vydávat za projev ducha. Předkládaný článek si bere za cíl seznámit vážené čtenářstvo s nejpozoruhodnějšími z těchto praktik, aby z jejich dobrodiní mohly čerpat další a další generace studentů.

## 2. Metody, kterak obstáti při zkoušce

Zlomovým bodem studia je bezpochyby zkouška, především tzv. zkouška skeletová. Ač je tato událost důmyslně zajištěna proti vlivu lidského faktoru, nemysleme si, že v jejím průběhu nezmitají jednotlivými účastníky nejružnější vášně. Soudobé poznatky spojeného studentstva svědčí o tom, že na straně zkoušející se jedná především o

a) hlubokou bolest, přecházející v bezmocný vztek, pokud student výrazně przní něco, co považují za důležité či zajímavé. Tato emoce může vést k touze vykonat spravedlivou pomstu, neboli vyhodit studenta od zkoušky.

b) rozpačitou nejistotu přecházející v zoufalství a rezignaci. Nastává, pokud se komunikace natolik nedaří, že ve studentově proslvu nelze diagnostikovat konkrétní lapsus, který by mohl ospravedlnit klasifikaci „nepspěl“, zároveň je však jasné, že student je úplně mimo. Zkoušející, ve většině případů slušný a intelektuálně poctivý člověk, si takového studenta nedovolí vyhodit, neboť by riskoval křivdu.

c) enthusiasmus vedoucí k filosofické debatě. Nastává v okamžiku, kdy student jeví známky inteligence, orientace v problému či vlastního kritického myšlení. Zkoušející sílí nadšením, že potkal spřízněnou duši, začíná si se studentem povídat a leckdy mu klade i velmi zálučné otázky. I naprostý nesmysl však bere s respektem a polemizuje s ním.

Vidíme, že chceme-li u zkoušky uspět, snažíme se dosáhnout momentu b), lépe však c). To by se sice nejlépe dalo provést, pokud bychom si o daném tématu skutečně něco mysleli, ale to bychom o něm museli něco vědět, a to my nevíme, neboť jsme měli důležitější věci na práci. Kritické myšlení nám však nechybí a jsme si jisti, že dosáhneme-li celkově dobrého naladění zkoušejícího, v diskusi nějak obstojíme. Jsme zpravidla též vybavení kvalitní žvanivou schopností, jediné, co nám chybí, je tedy obláci naše nedomrlé řeči do patřičného hávu.

Za tímto účelem použijeme jednu z předkládaných Metod, jimiž ve zkoušejících vzbudíme dojem, že jsme pracovitý, inteligentní, pro filosofii nadšený člověk (a nastane situace c), nebo jej alespoň dostaneme do klepet jeho vlastní poctivosti tím, že ho zavalíme informacemi, o jejichž kvalitě nemůže nic říci (a nastane situace b).

Metoda vytřeštěných očí: Během naší řeči na závažných místech výkladu kulíme oči buď na zkoušejícího, nebo do spodních rohů místnosti (pozor, pohled nahoru indikuje bezradnost!). Atraktivní je též upřít vytřeštěné oči skrze nejukrutnějšího zkoušejícího asi tak 1 metr za něj. Mluvíme urputným, zvýšeným hlasem, občas přecházíme do křiku. Naše chování ve zkoušejících vyvolává dojem, že přetlak v našem nitru nutí myšlenky tryskat v neuspořádaných chuchvalcích. Poznámky a dotazy proto přecházíme bez povšimnutí. Urve-li zkoušející řeč, dychtivně kýváme hlavou a cítíme-li, že řekne něco, co bychom správně měli říct my, hýkneme „jasně“

zlomek sekundy předtím, než to zazní. Osvědčená a spolehlivá metoda.

Metoda průběhová: Singulárním výkonům naší mysli dodáváme zdání opakovanosti pomocí tzv. adverbs of frequency (vždycky, kdykoli, někdy, kolikrát, nejčastěji...) a nedokonavých sloves. Říkáme tedy věty jako: „*Vždycky když čtu Úvod k Fenomenologii ducha...*“, „*Pokaždé, když přemýšlím o Anshelmově důkazu Boží existence...*“, „*Už několikrát jsem si říkal, že Aristotelovo pojetí ctností je...*“ Budíme dojem, že četba těchto textů je náš denní chlebiček, ačkoliv ve skutečnosti si vybavujeme pouze barvu obálky. Tato klasická a účinná metoda se velmi dobře kombinuje s

Metoda problematická: Úhelný kámen studia filosofie. To, čemu nerozumíme, prezentujeme jako problém spisu/autora, a snažíme se vyvolat diskusi. Odzbrojující přiznání je navíc pro zkoušejícího jasným signálem, že se nemáme čeho bát, protože umíme. Používáme proto věty jako „*Upřímně řečeno nechápu, co je to noumenon...*“, „*Osobně mi ta Lockova analýza nepřijde příliš plausibilní...*“, „*Není mi příliš jasné, co je cílem Husserlovy analýzy...*“. Jak jsme již řekli, metoda funguje dobře v kombinaci s metodou průběhovou, tím pádem věta: „*Kdykoli o tom šestnáctém paragrafu přemýšlím, vůbec mu nerozumím...*“, nám paradoxně zajistí úspěch.

Metoda slušného hochy: Předpokladem této metody je někdo, kdo nám žehlí košile. Na zkoušku se dostavíme neformálně, leč čistě a slušně oblečení (ve vyžehlené košili). Při odpovědích mluvíme tichým, rozumným hlasem a uvádíme analytická tvrzení všeobecného rázu („*Plótinós je novoplatonik, to znamená, že navazuje na Platóna, ale novým způsobem*“). Při námitkách zkoušejících kýveme chápat hlavou a tiše dodáváme „no samozřejmě“. Metoda funguje, pokud se nás nešťastnou náhodou nezeptají na něco těžkého, pak se rychle přešaltujeme na pózu „nedbale uvázaná vázanka a chlapecký úsměv“ (funguje bohužel především na ženy, navíc nemáme vázanku).

Metoda autistická: Náročná, ale vysoce ceněná strategie. Narozdíl od metody vytřeštěných očí je zde cílem vyvolat dojem, že se nám geniální myšlenky v hlavě vzpříčily a nechtějí ven (ale jistě tam jsou). Děláme proto dlouhé zámlky, upřeně zíráme jedno kam (tzv. pohled urputného telátka) a skrz sevřené zuby vyrážíme holé věty o základních pojmech, jako „*Dobro je idea*“, „*Pobyt nemá esenci*“, „*Každá intence má svůj předmět*“ atd. Skvělá metoda, ovšem nedokonale zahraná vede k okamžitému závěru „neumí“.

Metoda toho mého: Metoda známá v mutacích už na středních školách. Základem je jedno téma, které nás skutečně zajímá, a jež také ovládáme (z tohoto hlediska není metoda zcela pravověrná). Ideálně by mělo jít o něco, co nikdo jiný nezná (japonská fenomenologie, finská přírodní filosofie, mexická filosofie mysli...). Celé studium se pak redukuje na nalézání afinit a podobností. U zkoušky zavádíme na „to naše“ řeč zhruba v polovině, na začátku je to totiž příliš průhledné. („Tak co nám řeknete o tom



Epikúrovi?“ – „No ono u japonských fenomenologů se nachází podobné téma...“)  
Na druhou stranu ke konci, kdy jsou už zkoušející unaveni našimi kecy, přešaltováním na něco zajímavého je potěšíme a zaujmeme. Kromě toho, i když se jim na našich tvrzeních něco nezdá, určitě nás nevyhodí, protože o mexické filosofii myslí přece nic nevědí.

Metoda dvouoboru: Tato metoda je pohříchu více využívána dvouoborovými filozofy na druhých oborech. Ovšem i na filosofii ji lze dobře aplikovat, máme-li jako druhý obor něco, co vytváří s filosofií zajímavou kombinaci (malba na AVU, kvantová mechanika, elektroinstalace-slaboproud). Učitelé se nás pak snaží na ÚFaRu spíše udržet a podněcovat nás k interdisciplinárním úvahám. Na zkouškách jsou na nás laskaví a vyptávají se nás na druhý obor. Někdy je tato metoda natolik spolehlivá, že si ani nevšimneme, že jsme vystudovali.

Přes všechno naše úsilí však mohou veškeré metody selhat, a my se octneme v situaci, kdy se nás zkoušející zeptá na něco, co bychom měli vědět, ale nevíme. I pro tyto okamžiky existuje ovšem záchrana, zvaná z neznámých důvodů skalníkova myška. Jedná se o skutečný veletoč, mistrovský kousek mezi metodami úspěšné u zkoušky, a také patrně hlavní důvod, proč je komise skeletů vícečlená. Tuto figuru uvedeme v přesném zápisu:

(Osoby: zkoušející č. 1, zkoušející č. 2, student)

Zkoušející 1: *Tak víte, co se píše v tom pětasedesátém paragrafu?*

Student: *Ne.* (Ke zkoušejícímu č. 2): *A vy to víte?*

Zkoušející č. 2: *Ne.*

...a je vymalováno.

### 3. Dlouhodobé strategie

Náš úspěch u zkoušky se však pochopitelně zvýší, investujeme-li alespoň trochu energie do přípravy během semestru. Máme zde na mysli určité dlouhodobé strategie, jimiž v pedagogích, kteří nás budou zkoušet, již předem budujeme patřičný dojem. Na začátku roku si tedy zvážíme, jakou metodou budeme chtít absolvovat zkoušku, a ve shodě s ní volíme strategii, již pak budujeme svou pověst na přednáškách, při seminářích a v knihovně. Přitom nepodceňujeme význam nepřímého působení, a neomezujeme se tedy pouze na bezprostřední přítomnost budoucích zkoušejících. Naopak, průběžně svými domnělými znalostmi a úvahami děsíme své kolegy. Ti se potom v den zkoušky rojí na chodbě a vykvikují o nás pochvalné větičky, čímž zvyšují naše šance a dodávají nám tolik potřebné sebevědomí.

Strategie vědouceho pochechtávání

Tato strategie předpokládá, že máme čas sedět na přednáškách a seminářích

(tj. nejsme např. zaměstnání na plný úvazek). Spočívá v tom, že se na určitých místech výkladu začneme polohlasem pochechtávat, čímž dáváme vyučujícímu najevo, „že víme“, a pouštíme hrůzu na kamarády. Volíme spíše hlubší, hekavý smích, a nikdy jej nerozvádíme do rozsáhlého „záchvatu smíchu“. Otázkou je, podle jakého klíče se smát. Rozumné je strategii kombinovat s Metodou toho mého a pochechtávat se tedy při odkazech na naše téma. Rafinovanější je pochechtávat se na místech, která nijak nesouvisí s tématem semináře (...a mozky okolosedících šrotují...). Největší borci to dotáhli tak daleko, že se pochechtávají zcela namátkou, čímž vybudili řadu kolegů k zajímavým úvahám.

### Strategie prokrastinační

Velice populární taktika. Jejím základem je zadaná bakalářská / diplomová / disertační práce. Počkáme, až se po ústavu roznese, na co píšeme práci, a pak nám stačí jen jedno: práci nikdy neodevzdat. Stejně jako v taoismu, i zde je důležitá cesta, ne cíl. O naší práci mluvíme, občas zajdeme na konzultaci, napíšeme třeba text, který nedáme nikdy nikomu přečíst. Naše sláva letí od úst k ústům, očekávání rostou. Problém této strategie je, že zákonitě musí přijít den zúčtování...

### Statická strategie

Těž oblíbená strategie, lidově zvaná „být v knihovně“. Vychází z předpokladu, že kdo je v knihovně, něco se v ní učí. Za ranního kuropění dorazíme tedy do knihovny a obsadíme výhodné místo ve studovně knihami, sešity a počítačem. Nemáme-li s sebou noviny, zabijeme čas do doby, než někdo přijde, namátkovou četbou povinné literatury. S příchodem první osoby navazujeme matné konverzace, žertujeme, chodíme kouřit. V nižších ročnících je velmi oblíbenou hrou soutěž o to, kdo „sedí“ v co nejvíce knihovnách. Skuteční odborníci tak mívají po studijním místě v Klementinu, Městské knihovně i na ÚFaRu, zatímco poklidně vychutnávají třetí pivo v Hany Bany. Jedinou nevýhodou této strategie je, že riskujeme krádež notebooku.

### Strategie „hradba knih“

Je odnoží metody statické, ovšem útočí na poněkud jinou část naší pověsti. Zatímco čistá metoda statická buduje dojem naší pracovitosti, metoda hradby knih zvyšuje náš kredit coby polyhistora. Své studijní místo obklopíme hradbou knih v rozmanitých světových jazycích (nezbytným základem by měly být tři jazyky živé a dva mrtvé). Svazky rozmístíme tak, aby zabraly alespoň 2,5 studijního místa. Na zbylém decimetru čtverečním si čteme noviny, píšeme pohlednice přátelům nebo vyrábíme diplomy na skautský tábor. Metodu lze dobře uplatňovat i na semináři, kombinovatelná je především s Metodou slušného hochy.

### Strategie „poločás“

Strategie „poločás“ je strategie odevzdávání písemných prací a je tak rozšířená, že proniká i mezi vyučující. Spočívá v tom, že práci odevzdáme tak, aby vyučující

měl na její přečtení přesně polovinu času, než je potřeba. Odevzdání doplníme dojemnou historkou o tom, že potřebujeme uzavřít ročník. Dbáme na to, abychom pedagogovi nějaký čas nechali (jinak se rozčílí a práci nám rovnou vrátí), ideální dobou je týden. Pedagog stihne práci přečíst jen jednou, a pokud není úplně špatná, dále se v ní nevrátá a rychle nám ji zapíše, aby nám nezkažil život.

### Taktika šíleného blábolení

Nepříliš atraktivní taktika, která nám navíc může vlézt na mozek. Nejlépe se uplatní při psaní závěrečné práce, ovšem daří se jí i při referátu a je překvapivě spolehlivá. Vyhrocenými stylistickými prostředky naplníme šílené bláboly asi na trojnásobek požadovaného rozsahu a s vytřeštěnými očima věc odevzdáme/prezentujeme. Při pohledu na monstrózní práci, jíž by bylo nám takový blábol oponovat, pedagog většinou couvne, a otráveně nás nechá absolvovat. Pozor, legenda praví, že u obhajoby disertace tato taktika nezabírá, tato meta tedy čeká na svého nového hrdinu.

## **4. Závěr**

Podali jsme zde nástin určitých základních postupů, jimiž lze eliminovat nepříjemné momenty, v nichž se naše vysoká škola (tj. instituce platící za nás pojištění) snaží vklínit do řetězce večírků, studia pražského místopisu, psychologické podpory přátel a vůbec všeho, co po nás povinnost vyžaduje. Pokud však strategie a metody používáme konzistentně a nedopustíme se nějakého nechutného lapsu, nemělo by být problémem dosáhnout s minimálním úsilím akademického titulu.

Závěrem bychom měli upozornit, že některé metody mohou mít určité zrádné vedlejší účinky. Například Metoda hradby knih a metoda statická hrozí strašnými důsledky. Pokud do knihovny dlouho nikdo nepřijde, může se stát, že budeme osamělost dlouhodobě kompenzovat četbou literatury či studiem mrtvého jazyka. Též Metoda toho mého nás velice často svádí k získávání dalších informací, a pokud ji zkombinujeme s metodou prokrastinační a nedáme si pozor, může se stát, že odevzdáme celkem solidní práci, školu dokončíme a budeme muset vymýšlet, co dál.

Zájem vyvolaný přílišným pobytem v knihovně pak může vést k neblahému rozhodnutí jít na doktorát, jímž nejen zarmoutíme rodiče, ale také si zajistíme duševně naplněnou, finančně nezajištěnou životní dráhu, plnou nemístných posměšků a ústrků. A to přece nechceme...

Dbejme proto při studiu osobní bezpečnosti a pokud možno nikdy nenahližejme do knih v knihovně, ani příliš nenaslouchejme obsahu přednášek.

S přáním mnoha studijních úspěchů se loučí

Eva Šťastná

# Tváře ÚFaRu: Prof. PhDr. Milan Sobotka, Csc.

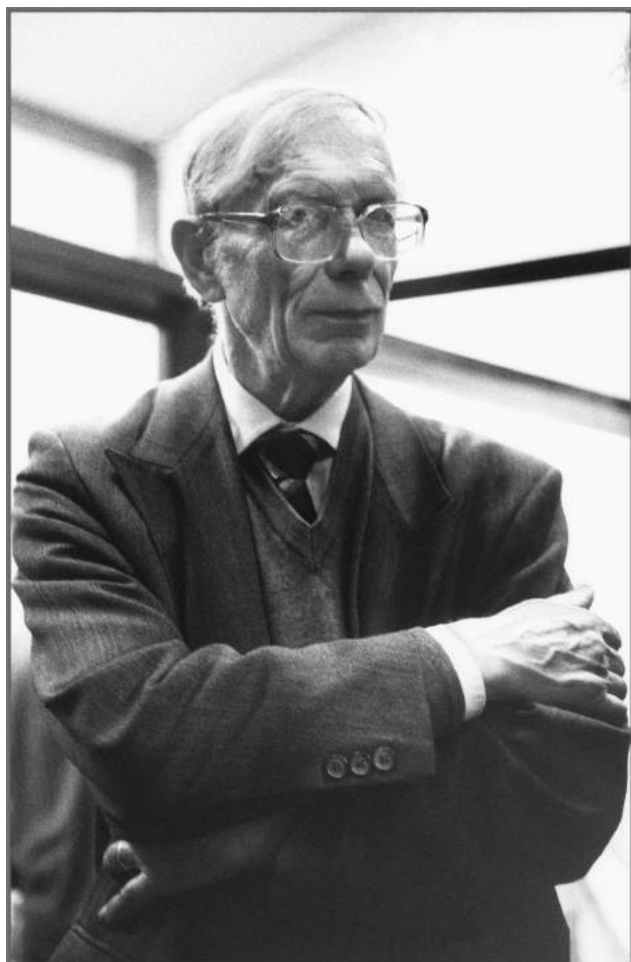
rozhovor o filosofii a Hegelovi zvláště

**H. Děkuji, že jste si udělal čas na náš rozhovor. My jsme připravili takových pár otázek...**

Prof. S.: Děkuji, že jste mi je dali předem.

**H.: Já bych se jich celkem držel a hned bych vám položil tu první. Kdy jste se rozhodl věnovat se filosofii jako svému životnímu povolání, co vás k ní vlastně přivedlo a kdo vás z počátku nejvíce ovlivnil?**

Prof. S. Studoval jsem filosofii v Olomouci na tehdy právě založené univerzitě



Palackého. Bylo nás posluchačů celkem málo, deset v ročníku, a tak nebylo nesnadné vyniknout. Ještě před dokončením studia, v roce padesát, jsem se stal asistentem profesorem J. L. Fishera. S ním jsme se pokoušeli číst Hegelovu Logiku.

**H.: A šla vám ta četba Hegelovy Logiky? To bylo asi těžké.**

Prof. S. (usmívá se): Myslím, že jsme tomu příliš nerozuměli.

**H.: Všichni za minulého režimu měli nějaké „techniky“, jak se vyrovnat s marxistickou filosofii a ideologií, měl jste také nějakou?**

Prof. S.: No, podívejte se. Dějiny filosofie byly akreditovaný obor vedle filosofie, rozumí se marxistické filosofie. Přednášky z dějin filosofie,

foto: Věra Koubová

tedy z dějin klasické filosofie, nebylo třeba ideologicky přizpůsobovat. O tom svědčí např. přednášky Dušana Machovce k antické filosofii, které vyšly jako kniha po listopadu, nebo koneckonců mé předmluvy k dílům klasické filosofie, které vyšly po listopadu knižně v rámci textů k dějinám filosofie od Descarta po Hegela. Bylo dokonce možné využít výuky k širšímu, svobodnému uvažování o klasické filosofii. Patnáct let jsme vedli s docentem Ladislavem Majorem Hegelovský seminář, šlo o četbu Hegelovy Fenomenologie ducha, který navštěvovali i starší zájemci o filosofii mimo fakultu. Po patnácti letech byl seminář policií zakázán, ale dva roky před listopadem jsme vedli podobný seminář k Hegelově Filosofii práva. Byly i jiné, podobné platformy. Pod vedením prof. Jindřicha Zeleného se vedly Hegelovské semináře orientované na marxistickou četbu Hegela, ale seminář sám byl veden v liberálním duchu, takže diskuse byla možná. V šedesátých letech se podílel na podobných seminářích Jan Patočka a první překladatel Hegela do češtiny, František Fajfr. Myslím, že nominálně to bylo sice vedené pode mnou, ale chodili tam Patočka a Fajfr.

**H.: Mohu se zeptat? Vy jste říkal, že po patnácti letech vám ukončili seminář, jak k něčemu takovému vlastně mohlo dojít? To si stěžoval nějaký student?**

Prof. S.: To nevím. Byli jsme zavoláni do Bartolomějské a tam nám bylo objasněno, že náš seminář není čistě filosofický, nýbrž že prý se tam vedou i politické diskuse. Když jsme tu nastalou situaci uvážili, tak jsme na dva roky přestali semináře vést, a pak jsme to obnovili Filosofii práva.

**H.: S jakými pocity čtete dnes své mladické, popř. jiné starší texty? Jak moc se k nim vracíte?**

Prof. S.: No, málo. Vracím se k nim jenom, když hledám nějaký důležitý citát z filosofických autorů. Ovšem některé texty považuji za důležité, občas se k nim musím vrátit. Třeba text k Aristotelově teorii poznání, to už je třicet let starý text. Nebo před dvěma lety jsem vydal takový článek o rozdílu filosofie antické a filosofie moderní. Antická filosofie vychází od priority bytí, moderní od priority vědomí. K tomu se vracím, abych si připomněl, co jsem v nich z hlediska principů dějin filosofie již objasnil.

**H.: Jste jeden z mála, který na katedře působí celý svůj život, a sice od roku 1954 až do dnes. Díky tomu jste jistě zažil to, jak se proměny komunistického režimu podepisovaly na výuce katedry. Zažil jste také úplnou proměnu katedry v devadesátých letech. Uvažoval jste někdy, že z katedry odejdete?**

Prof. S.: No, odchod přicházel v úvahu hlavně po roce 1968. Ale oddělení dějin filosofie na katedře filosofie se stalo jediným pramínkem filosofie na filozofické fakultě. Byla to jediná, mělká studnička, která tady pro filosofii na filosofické fakultě byla. Výuka nebyla v dějinách filosofie ideologicky orientována, ale byla velice skromná. Jeden odborník na antickou filosofii, já jsem přenašel dějiny filosofie od Descarta k Hegelovi a docent Major takzvanou pozdní buržoazní filosofii. Kromě

toho tady byla výuka české a ruské filosofie a docent Znoj přednášel společenskou teorii. Řekl bych, že ten program byl chudičký.

**H.: Takže sám o sobě, třeba v nějaké krizové situaci, když katedra procházela osobními spory, jste o odchodu neuvažoval.**

Prof. S.: Kupodivu výuka dějin filosofie byla relativně ušetřena pohrom, ale všechno se odehrávalo ve velmi skromném měřítku. Byla-li však výuka klasické filosofie relativně svobodná, nejde to říci o publikacích. Mohl vyjít ideologicky neutrální článek, ale knihy byly podrobeny přísnému posuzování. „Angažovanost“ se řešila úlitbami, které spočívaly v tom, že se - z věcného hlediska zbytečně, často i nesprávně - odkazovalo na klasiky marxismu. Z mých knih je tím nejvíce poznamenána práce Hegel, život a dílo, kterou jsem napsal s doc. Majorem. V textu, jehož jsem já autorem a který není bohužel vyznačen jménem, je jich méně, ale jako spoluautor jsem odpovědný za celou knihu. Dnes samozřejmě lituji, že jsme tu knížku vydali.

**H.: V naší zemi dospívá nová generace mladých adeptů filosofie, kteří už mohli studovat a rozvíjet se v novém, otevřenějším prostředí. Doporučil byste jim studium německého idealismu?**

Prof. S.: Víte, aniž jsem komu co doporučoval, vyrostla u nás po listopadu celá řada odborníků na německou filosofii - Jindřich Karásek, Jan Kuneš, Jiří Chotaš, Martin Vrabc, Ivan Landa. Nikdo je k tomu nepobízel. Východiskem byl sice seminář ke Kantově Kritice čistého rozumu těsně po listopadu, který jsem vedl s Karlem Novotným, ale důležitou roli sehrálo hostování německých docentů filosofie, které honoroval Deutscher akademischer Austauschdienst. Během pěti let se tu vystřídalo deset docentů. Přitom se nám podařilo získat významné lidi. Šest z těchto deseti se stalo profesory a stát se profesorem v Německu není vůbec snadné...

**H.: To není, to je skutečně těžké.**

Prof. S.: Vlastně skoro až nemožné. Přitom jsme nedělali žádný složitý výběr, spíše jsme se řídili doporučeními a známostmi, a přesto se nám podařilo vybrat velmi dobré lidi. Prvním z nich byl docent Engfer, který je nyní profesorem v Lipsku, druhým byl Jürgen Stolzenberg, který tady přednášel Fichta, v semináři četl Grundlage der gesamten Wissenschaftslehre, a ten umožnil Jindřichu Karáskovi, Janu Kunešovi a Jiřímu Chotašovi pobyt v Göttingen. Myslím, že německá filosofie přitahuje sama sebou, protože jsou v ní rozpracovány koncepty vědomí - Kant, Fichte, koncepty morálky, např. u Kanta, a na druhou stranu je tu pokus o velkolepou syntézu antického myšlení s myšlením moderním ve filosofii Hegelově.

**H.: Je známo, že jste se ve svém odborném životě dlouhodobě a soustavně zabýval filosofii G. W. F. Hegela. Dokázal byste pro nás několika slovy shrnout, v čem podle vás tkví hlavní význam této filosofie?**

Prof. S.: Toho jsem se již dotkl v poslední větě poslední odpovědi. Chtěl bych jen

podotknout, že Hegel není zastaralý autor. Abych uvedl příklad, mezi Kantem a Hegelem proběhl spor o to, zda jedinec disponující svobodnou vůlí a schopný sebezáporu je základem společnosti, nebo jejím výtvorem. Dnes je tato otázka předmětem sporu mezi komunitaristy, jako jsou Charles Taylor a Axel Honneth, a liberály, kteří zastávají Kantovo hledisko. Ve filosofii je i další řada otázek, v nichž Hegel zastává vytríbené stanovisko – dialektika, dějiny jako historické utváření člověka, to znamená jako cesta člověka k hlubšímu lidství a k vyšší společenské organizaci. Řekl bych, že to jsou stále aktuální věci. Autoři, kteří se zabývají Hegelovou filosofií práva, zdůrazňují aktuálnost některých jejích motivů, jako jsou např. korporace, které poskytují jedinci solidární pomoc. Proto např. Avineri považuje Hegela za typicky moderního filosofa práva.

**H.: Jaké je mezi současnými badateli převládající traktování Hegelova myšlení? Myslíte si, že je v něm význam Hegelovy filosofie správně pochopen?**

Prof. S.: Současné Hegelovské bádání je dnes rozeseťo ve velkém množství článků. Z významných autorů bych zmínil Dietera Henricha, dále Michaela Theunissena, pro praktickou filosofii Ludwiga Siepa, mnozí považují za největšího znalce Hegela Hanse Fuldu. Hegelovské bádání již dlouho nevychází z pozic vášnivých stoupenců či odpůrců Hegela, nýbrž pokouší se o prohloubené pochopení Hegelových myšlenek a Hegelovy argumentace.

**H.: Takže si myslíte, že Hegel je na tom s ohledem na adekvátnost uchopení vlastního učení dobře?**

Prof. S.: Myslím si, že ano. Existují dva orgány Hegelovského bádání - Hegel-Studien a Jahrbuch für Hegel-Forschung – počet článku je skutečně ohromující. A jak jsem již říkal, a asi to ještě zmíním, dějiny filosofie dnes nevytvářejí lidé, kteří by byli vášnivě pro či protihegelovští.

**H.: Hegel bývá kritizován za to, že jeho pojetí dialektické logiky jako nutného zákona vývoje dějin je neúnosně spekulativní a svou tendencí začleňovat veškeré historické dění do jednotného rámce vlastně i nebezpečné. Známa je v tomto ohledu např. kritika Karla Raimunda Poppera. Nakolik jsou podle vás tyto výtky na adresu Hegelova myšlení oprávněné?**

Prof. S.: Hegel dnes nepůsobil svou světonázorovou složkou, tj. dialektikou ducha dospívajícího ke svému sebevědomí. Popper přišel se svou zlovlnou kritikou již pozdě, resp. dnes se to tak alespoň jeví. Možná že poslední, kdo upozornil na Hegelovu dialektiku dějin byl Francis Fukuyama, který před dvaceti lety vyslovil svou tezi, že vlastně podle Hegela nastal konec dějin, protože společnost vstoupila do formy liberální demokracie. To je ale zúžené pojetí, protože Hegel nezastavuje dějiny proto, že vznikly moderní státy - pro Hegela to bylo Prusko, Anglie a Francie – ale dějiny končí, protože duch přichází sám k sobě ve filosofii, umění a náboženství, konec dějin není u Hegela založen politikou, nýbrž hlouběji.

**H.: A nemyslíte si, že ta Popperova kritika, že Hegelova filosofie je nebezpečná, protože má dojem, že nabízí výkladová schémata, která vysvětlí vše pod jedním, totálním zorným úhlem, protože prostě chápe, odkud a kam dějiny směřují, je oprávněná? To totiž umožňuje ustanovit skupinu vykladačů dějin, kteří vědí, kdo jde s dějinami a kdo jde proti nim. Ti se pak cítí oprávněni proti domnělým revizionistům zakročit.**

Prof. S.: Já si myslím, že Popperova myšlenka v tom širším rámci, že filosofie dějin teleologicky zacílených je schematická a svádí k tomu, aby se dějinám „pomohlo“, může mít určité oprávnění. Dějinám v tomto smyslu pomáhal především Marx, ten ale v mnohém nevycházel z hegelovského hlediska. Druhá Popperova pozice, která s tím souvisí a která působí takřka jako fanatická, je, že Hegel je filosofem osudu, a každá filosofie osudu lidstva je podle Poppera filosofie „krve a půdy“, a to umožňuje Popperovi sypat na Hegelovu hlavu všemožné výtky naprosto bez rozlišování. Základem Hegelovy koncepce dějin je uskutečňování člověka, to je něco naprosto jiného než „krev a půda“. Popper ho také hned obviní s příbuzenství k nacionalismu a k Fichtovi, který je jedním z prvních autorů nacionální myšlenky – v Řečech k německému národu z roku 1807. To je ale úplně neoprávněné, ty koncepty jsou úplně jiné. Naopak Avineri vytýká Hegelově filosofii práva, že ignoruje vznikající nacionální problematiku.

### **H.: Jaké je tedy Hegelovo nejslabší místo?**

Prof. S. Velké filosofie nemívají slabá místa, ale může se namítnout, že neúspěch formalizace Hegelovy logiky jistě slabé místo vyznačuje. Když ji však pochopíte v celku Hegelovy filosofie a ne tak, že byste ji vytrhl a formalizoval po způsobu formální logiky, tak se to jeví tak, že Hegelova filosofie nepotřebuje formalizaci dialektiky, a není to tedy možné označit jako slabé místo. Hegel je však osudový myslitel Evropy v tom, že po Kantovi uvolnil cestu k popírání transcendence a k relativizaci dobra a zla. Karl Löwith ve své známé knize od Hegela k Nietzschevi analyzuje úlohu mladohegelovců na destrukci transcendentní metafyziky a na otevření cesty k materialistickému pojetí dějin a k Maxu Stirnerovi, předchůdci Nietzscheho. Sám se domnívám, že je to problém širší. Hegel měl vliv napadnutím Kantovy morality s její jednoznačností dobra a zla a svou koncepcí imanentní transcendence, transcendence zde neznamená přechod k vyššímu světu, nýbrž začlenění člověka do celku veškerenstva. Neodvažují se říci, nakolik byla tato ideová souvislost významná v odvratu evropského lidstva od křesťanské transcendence a ve vývoji sekularizace, protože je součástí vývoje společensky založeného, v němž ideové zřetel nehrají hlavní úlohu, tu hrají změněné vztahy lidí, s tím související růst individualismu, vliv vědy, která považuje za legitimní pouze to, co je experimentálně ověřitelné, a řada dalších věcí. Na druhou stranu není bez významu, jestliže filosof řekne, že Bůh je mrtev, což Hegel svou koncepcí vývoje ducha svým způsobem řekl.



**H.: Je možné v rámci Hegelovy filosofie ospravedlnit zlo? Není Hegelova theodicea, že to, co se jeví jako zlo, je ve skutečnosti nutnou podmínkou vývoje ducha, z personálního hlediska příliš abstraktní? Jinými slovy je theodicea u Hegela možná?**

Prof. S.: Hegelova filosofie je theodicejou. V dějinách duch podstupuje „obrovitou práci“, aby došel k svému poznání, a tím je ospravedlněna všechna námaha a utrpení, kterou si dějiny od lidí vyžádaly. Hegel v tomto pohledu mění jednoznačný názor na dobro a zlo – u lidských činů záleží na tom, zda přispěly k vývoji ducha.

**H.: Zdá se, že dialektiku lze, třeba s určitým odkazem na myšlení Platónovo, chápat i volnějším způsobem: jako otevřené dění, které nemá žádné absolutní vyústění. Zdá se mi, že toto pojetí při interpretaci Hegela prosazuje např. Hans-Georg Gadamer, který ve své hermeneutice pojem dialektiky propojuje s fenomenologickou teorií Husserlovou a Heideggerovou. Co si o tomto hermeneutickém pokusu o aktualizaci Hegelovy filosofie myslíte?**

Prof. S.: Já se vyhnu této otázce, protože se mi zdá, že úlohu historika filosofie spojujete s tím, že zastává určitý vlastní filosofický názor, práce historika filosofie se ale odehrává na jiné rovině. Pokusím se to vysvětlit bezděčnou polemikou Hegela s Reinholdem. Hegel ve svém prvním spise, tj. v Rozdílu Fichtovy a Schellingovy filosofie, vytýká Reinholdovi, že chápe dějiny filosofie jako sumu mrtvé učenosti, která k ní nezjednáva žádný živý přístup. K určité filosofii se podle Hegela přiblížíme tak, že ji chápeme jako ducha ze svého ducha, jako kost ze svých kostí. Hegel však nepodává Reinholdovo stanovisko adekvátně. Reinhold říká, že i on je účastníkem filosofie, že se na ní aktivně podílí. To, že byl zprvu kantovec, pak zastávce vlastní elementární filosofie s větou vědomí, poté filosofie Fichtovy a nyní filosofie Bardiliho, jej nijak nediskvalifikuje v porozumění Schellingovi. Stanovisko historika filosofie je, zdá se mi, ještě méně emfatické. Jakmile vstoupíte do filosofie a osvojíte si určité znalosti, pak vás to samo vede k tomu, abyste hledal paralely, zkoumal, zda se vyčerpaly možnosti určitého stanoviska, zda filosof správně argumentuje, hledáte širší zákonitosti. To neznamená přístup sine ira et studio v tom smyslu, že by vás filosofie nepřitahovala, nebyla pro vás hodnotou, nýbrž v tom smyslu, že nejste zastáncem, nebo protivníkem zkoumané pozice.

**H.: Je něco, čeho se dnes podle vás v české filosofii nedostává?**

Prof. S.: Víte, ta oblast filosofie, kterou já mám na mysli, zažila obrovský rozvoj a rozkvět po listopadu. Když to srovnáte právě s těmi dřívějšími ubohými poměry, když vidím, kolik je tu doktorandů a jak jsou vzdělání, tak si říkám, že tato oblast lidské aktivity je tím, co se po listopadu nejvíce podařilo.

**H.: Děkuji za rozhovor.**

Ptal se Hynek Janoušek

## Platón v létě – Platón na podzim

---

Název této stati by klidně mohl znít „*Sofisté* v létě a *Sofisté* na podzim“. Položme si však otázku: podařilo se nám již překonat všechny negativní představy, jež vyvstávají při vyslovení jména „sofista“? Kdo je sofista? Jaký výměr se skrývá za tímto téměř hanlivým označením? Přesně tyto otázky svedly dohromady zajímavou společnost v Platónově dialogu *Sofisté*. Sókratés tuto otázku položil, ale odpověď na ni hledá tajemný host z Eleje společně s mladým a velmi nadaným matematikem Theaitétem. K jakým filosofickým múzám se zkoumání dialogu obrací, je dáno místem hostova původu a jeho spřízněností s Parmenidovou filosofií.

Platónův dialog *Sofisté* byl zvolen za téma letošního mezinárodního symposia, které již tradičně jednou za dva roky pořádá Česká platónská společnost ve spolupráci s mnoha dalšími akademickými a vědeckými institucemi. Tentokrát se při spolupráci sešly, vedle Ústavu filosofie a religionistiky, filosofické katedry z dalších dvou univerzit v Čechách a záštitu nad celým platónským létem a podzimem převzala Mezinárodní filosofická akademie v Lichtenštejnsku. Finanční zajištění pořádaných akcí poskytl vzdělávací grant Finančních mechanismů EHP/Norska, podaný na téma „Platónův dialog *Sofisté*“.

Proč stále mluvím o létě, když podzimní symposium máme ještě v živé paměti? Příprava na podzim začala daleko dříve, než by se mohlo zdát, a její vrchol připadl na červen. V tomto měsíci se konaly dvě důležité události. První: seminář s četbou *Sofisty* ve spolupráci s Mezinárodní filosofickou akademií v Lichtenštejnsku, druhá: disputace pořádaná na Evangelické teologické fakultě v Černé ulici, jejímž tématem byl zásadní problém dialogu *Sofisté* – „nejvyšší rody“ jsoucna.

Účast na seminárním týdnu v Lichtenštejnsku za UFaR mohli získat studenti, kteří úspěšně absolvovali seminář Jakuba Jinka (Druhé nejlepší zřízení v Platónových *Zákonech*). Další podmínkou pro zdárný průběh semináře byl referát buď k důležité části dialogu *Sofisté*, nebo k sekundárnímu autorovi. Výjezdního semináře se dále účastnili studenti z Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a studenti Filosofické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Zdatnými průvodci do malé alpské země a do tajů jednoho z nejtěžších Platónových dialogů byli Jakub Jinek a Aleš Havlíček. O zdárnou cestu tam a zpět se staral řidič mikrobuse Mercedes, jenž se hrdě hlásil k italskému označení řidiče „autista“.

Při bližším pohledu na knížectví Lichtenštejnské se ukázalo, že se jedná o zemi s několika malými městy v údolí řeky Rýn a alpským horským masivem, jemuž vévodí trojvrchol hory „Drei Schwestern“. Kniže, vládce Lichtenštejnska, má hrad postavený na skále tyčící se nad hlavním městem Vaduz. I naše ubytování se nacházelo v horách, v osadě Steg, a než jsme překonali nadmořskou výšku mezi Rýnem a touto osadou, rádně se zapotil náš Mercedes i pan „autista“. Předběžné

pročtení dialogu *Sofistés* jsme zvládli již během cesty s pomocí palubního mikrofону. Na začátek se ukázalo, že bude třeba korigovat některé obraty českého překladu, který si většina účastníků vezla s sebou. Průběžná komentovaná četba probíhala během celého výjezdního semináře a k jednotlivým tematickým okruhům byly předneseny referáty. Jednoho odpoledního zasedání se zúčastnili představitelé Mezinárodní filosofické akademie. Seminář neprobíhal pouze v uzavřených prostorách s vyhlídkou na hory, několikrát jsme si sbalili své texty a referáty a vydali se číst ven na čistý horký vzduch. Takto mohl spatřit například návštěvník švýcarského letoviska Locarno jednoho červnového odpoledne sedět zvláštní skupinku u jezera lemovaného horskými úbočími, jak poslouchá přednášku referátu nebo se dohaduje o smyslu pasáže, již se věnoval. Pokud plán četby na jeden den nebyl splněn, pokračovala v místě ubytování, kde nám byla k dispozici téměř po celou noc Jägerstube. Zde bylo dovoleno podpořit intelektuální šplhání do nevídaných výšin *Sofistových* nejvyšších rodů i vzýváním patřičných múz, aby obtížná myšlenka byla snáze ulovena.

Získat přibližnou představu o tom, co je rozuměno jménem „sofista“ a jaký je jeho výměr, se účastníkům výjezdního semináře podařilo společně s Platónovým textem až na zpáteční cestě do Čech. I to svědčí o nesmírné komplexnosti Platónovy filosofie obsažené v dialogu *Sofistés*, po celý týden téměř slovo od slova probírané a diskutované.

Následující den po návratu z Lichtenštejnska se konala disputace v budově ETF v Černé ulici. Disputace na téma „nejvyšších rodů“ se účastnili: Filip Karfík, jemuž náležel výklad litery textu, Štěpán Špinka s výkladem vázaným na širší etický koncept Platónovy filosofie a Pavel Kouba s výkladem systematickým. Moderování celého bloku diskusí a odpovědi na disputaci Pavla Kouby se ujala Lenka Karfíková. Zatímco jednotliví odborníci na otázky Platónovy filosofie věnovali pozornost buď důslednému představení problému „nejvyšších rodů“ v dialogu *Sofistés*, nebo naznačení jeho výkladu v kontextu nauk o dobru, Pavel Kouba směřoval k rozpracování rozumění „nejvyšším rodům“ ve vztahu k ontologii M. Heideggera. Systematicky se nechal vést pojmem působnost (*dynamis*), s jehož pomocí načrtl komplexní model ukazování se jsoucna ve vzájemných vztazích k sobě samému a k jiným jsoucnum. Mezi vztahy zdůraznil aspekt praktického přístupu lidského tázání po jsoucím a lidského rozumění bytí skrze ukazující řeč (*logos*).

Vyvrcholením dění kolem Platóna a dialogu *Sofistés* bylo listopadové symposion. Do Prahy se na tuto akci dostavili nejvýznamnější světoví badatelé. Tito hosté, podobně jako host z Eleje, ve svých příspěvcích naznačili, jak tam u nich rozumějí problému „nejvyšších rodů“, a tomu, koho je možné označit jménem „sofista“.

Symposion začalo ve středu 11. listopadu. Dopoledne jsme se vedle úvodního příspěvku T. A. Slezáka dočkali i podrobnějšího výkladu o „Platónově strukturní ontologii“ od Štěpána Špinky. Příspěvek navazoval na základní motivy, představené

na červnové disputaci, komplexněji vysvětlil možnost, jak rozumět vztahům mezi „nejvyššími rody“ v kontextu vztahů téměř veškerého jsoucna.

V odpolední sérii příspěvků přitahoval nejvíce pozornosti smělý příspěvek Luca Brissona (How should the *Sophist* 253d5-e2 be interpreted? Does this passage on dialectics deal with the Forms?). Brisson se pokusil navrhnout alternativní smysl



pasáže, jež pojednává o způsobech dialektiky a dvou základních ohledech její praxe. Pohledu od mnoha věcí k jednomu jim společnému ohledu – skládání a pohledu od jednoty k mnohosti věcí – dělení. Termín idea (*idéa*) podle jeho čtení nemusí odkazovat k inteligibilním entitám v ontologickém nebo logickém smyslu, nýbrž může odkazovat k duši. Podobně dialektické skládání a dělení nemusí za svůj předmět považovat pouze inteligibilní entity, ale také duši. Na vysvětlenou Brisson odkázal na pasáž o světové duši z *Timaia*, kde je popisována její funkce slovesem (*periéchein*). Sloveso s volným překladem „obklopovat, objímat“ označuje inteligibilního živočicha, který v sobě zahrnuje všechna inteligibilia, podobně jako smyslový živočich (uspořádaný svět) v sobě objímá všechny smyslové věci. Světová

duše je postižena pomocí stejného slovesa jako obklopující tělo světa. Dialektiku skládání Brison navrhl číst společně s pasáží z IX. knihy *Ústavy*, kde Sókratés v rozhovoru načrtá obraz duše jako živočicha, který v sobě zahrnuje mnoho různých podob, jakoby srostlých v jednotu. Sókratés hodlá na tomto obraze ukázat působnost spravedlnosti a nespravedlnosti v duši. Načrtnutím těchto významových paralel Brison podpořil návrh, přeložit termín *idea* v pasáži *Sofisty* jako „přirozenost“ nebo jako „druh“, a tím umožnit vztáhnout dialektickou praxi skládání a dělení i k duši.

Nejzajímavější příspěvky čtvrtka zazněly v dopolední sérii. Nejprve Filip Karfík přednesl detailní analýzu středové části dialogu *Sofisté*s. Ve svém příspěvku již nebyl vázán podmínkami červnové disputace, a proto neváhal v závěru položit důležité otázky, na něž v souvislosti s problémy v dialogu *Sofisté*s hledala odpověď antická filosofická tradice stejně jako tradice současných badatelů. Zavedl Platón pohyb i v inteligibilní oblasti? Co jsou „nevyšší rody“? Co je bytí? Dialog *Sofisté*s v interpretaci Filipa Karfíka umožňuje odpovědět na tyto otázky.

Závěrečný příspěvek dopoledne přednesl Job van Eck (A masterpiece of logical analysis: Plato's theory of falsity in the Sophist 254d-263d). V něm povedeným způsobem obhájil Platóna před načtením z logické nedůslednosti. V souvislosti s řešením logického problému autopredikace na ni upozornil G. Vlastos zavedením tzv. paulinských predikací, tj. pokud mluvíme o ideji a predikujeme jí vlastnost, provádíme vlastně záměnu ideje za jednotlivou věc, již predikujeme tuto vlastnost. Máme-li třídu prvků s vlastností P (pohyb) a třídu prvků s vlastností K (klid), pak výrokem „pohyb se stává klidem a klid se stává pohybem“ míníme, že existuje alespoň jeden prvek třídy P, který náleží do třídy K, ale třída prvků P není rovna třídě prvků K a sama nemůže nést tuto vlastnost. Van Eck ukázal, že Platón si byl tohoto druhu predikace vědom a v dialogu *Sofisté*s se jí při popisu vztahu pohybu a klidu k dalším idejím nedopustil. A nejenom to, příspěvek přesvědčivě obhájil také názor, že hostův výklad negativního výroku „Theaitétos letí“ v závěru sledované pasáže odkazuje k propracované teorii založené na přesném vymezení vazeb mezi „totožností“ a „růzností“. Ta je výsledkem Platónovy „mistrovské logické analýzy“ vzájemnosti jazykových výpovědí a ontologických vazeb mezi idejemi.

Závěrečný den Platónského symposia přinesl příspěvky, v nichž se jejich autoři snažili představit jednotící pohled na dialog *Sofisté*s. Z rámce snah o vysvětlení centrální pasáže vybočoval referát Jakuba Jinka, který zasadil zkoumání za účelem postižení přesného významu jmen: „sofista“, „politik“, „filosof“ do širšího kontextu Platónovy politické filosofie. Pokusil se načrtnout jednotící „topografii“ lidských typů, s nimiž se můžeme setkat v Platónových dialozích a přiřadit každý typ k patřičnému dialektickému výkonu. Vodítkem mu bylo vymezení „politika“, který mísí podle náležitých poměrů, ze stejnojmenného dialogu a rozlišení typů lidských duší na základě obecních zřízení, kde se tyto typy snáze ukazují z IX. a X. knihy *Ústavy*. Až sofisticky divadelní závěr celému symposiu obstaral s velkým

filosofickým nadhledem Denis O'Brien s příspěvkem (The Stranger's farewell?). O'Brien s ohledem k Parmenidově básni *Alétheia* prozkoumal, zda snad je možné ať myšlenkou, či slovem vydat se po cestě, „že není“. Upozornil tím na důležité místo v *Sofistovi* (254d-263d), kde elejský host zmiňuje, že otázku, v jakém smyslu jest nebo není jakýkoli opak (*enantion*) jsoucna, opustili partneři ve zkoumání již dávno na úkor otázky po nejsoucnu ve středové pasáži. Jejím výsledkem je výměr nejsoucna jako různého (*heteron*) vzhledem k jsoucnu (257b2-3).

Za zmínku by určitě stály i další úvahy přednesené na symposiu, zde však lze pouze zmínit, že všechny příspěvky získají svou knižní podobu v chystaném sborníku k dialogu *Sofisté*s. Jaký je závěr tohoto referátu? Víme lépe, kdo je sofist? Po celou dobu našeho zkoumání jsme poslouchali múzy elejské, zdá se však, že bez důsledného zhodnocení zpěvu múz iónských nebude výsledný obraz „sofisty“ stejný jako vědoucího a přesto hledajícího „filosofa“ nikdy úplný. Ani důsledné hodnocení obou myšlenkových tradic možná stačit nebude. Takže otázka by měla lépe znít, „kdo je filosof“?

Antonín Šíma

## Anketa s vyučujícími

---

Jak se vyhnout v životě vyprahlosti?

### **Radek Chlup**

Člověk se nesmí bát jít za novými impulsy i v situaci, kdy ho to nutí vzdát se věcí, které jsou mu drahé a s nimiž se sžil.

### **Martin Ritter**

Nepotkávat věci, které z člověka vysávají chuť jít dál.

### **Miroslav Petříček**

Ve shodě s antikou bych řekl, že se člověk musí zvlhčovat. Na tom trvám. Vážná odpověď za B – jediné vášní. Je na každém, co si pod tím představí.

### **Zdeněk Kratochvíl**

Samozřejmě první asociace je děsivá – dost pít. Možná totéž by se dalo lépe naformulovat takto: být občas v okolí zdrojů jiných, než finančních.

**Ladislav Benyovszký**

Nic takového jako život není.

**Karel Thein**

Co nejrychleji umřít.

**Vojtěch Kolman**

2 litry nápojů denně, neperlivou sodu anebo ovocný čaj.

**Petr Kouba**

Nenakupovat vánoční dárky.

**Lenka Karfíková**

Myslím, že se jí nemůžete ubránit.

**Josef Rauwolf**

Žít, mít oči a koukat.

**Jan Palkoska (odpověď zaznamenaná v brzkých ranních hodinách)**

Občas zajít k Parlamentu nebo do jiných osvědčených podniků. Pokud se to neosvědčí, tak opustit Prahu (myslím to heideggerovsky).

Anketu jsme tentokrát rozšířili i za naše hranice a na stejnou otázku jsme se písemnou formou zeptali i několika zahraničních profesorů.

**Günter Figal (Albert-Ludwigs Universität, Freiburg)**

Die Antwort ist einfach: durch eine Umstellung des Lebens von der Zeit auf den Raum, also durch eine Wiederentdeckung der vita contemplativa.

**Martha Nussbaum (University of Chicago)**

My answer is just one word: "Love."

**Antony Savile (King's College, London)**

I am afraid I have nothing interesting to suggest in answer to your question other than such banalities as 'keep abreast of the best around you' or 'consider what an opponent would say in disputing your most cherished ideas'.

# Výběr ze studentských prací

Opravdový kritik v Humeově *Of the Standard of Taste*

Humův esej *Of the Standard of Taste* poprvé vyšel jako součást sborníku *Four Dissertations* v roce 1757. Svými východisky odkazuje k pojednání o kráse a deformitě, které Hume podává v *Treatise of Human Nature*. Krása a deformita jsou zde zařazeny mezi emoce spadající pod reflektivní impresse. Hume rozlišuje dva typy impresí. Ty, jež vznikají v duši přímo z „přirozených či fyzických příčin“, nazývá původní impresse nebo také impresse vnímání. Naproti nim stojí impresse, které vznikají jako emocionální reakce na primární impresse, a těm říká sekundární nebo reflektivní impresse.

Jednoduché a uniformní impresse se vzpírají přímé definici a je možné je postihnout pouze na základě okolností, které je provázejí. Hume tvrdí, že tyto impresse jsou natolik obvyklé a známé každému, že si je kdokoli dokáže vybavit bez nejmenší možnosti pochyby.

Důvěra ve schopnost všech lidí zakoušet za týchž okolností tytéž impresse je klíčová i pro jeho estetickou a také etickou teorii. Humova etická teorie označovaná jako „sentimentalismus“ staví právě na předpokladu existence „etických emocí“ v lidské přirozenosti. Tyto emoce jsou u všech lidí totožné a tvoří skutečný základ pro veškeré etické teorie. V případě jeho estetické teorie lze mluvit o estetickém sentimentalismu, pro který je klíčová existence estetických emocí, které jsou součástí lidské přirozenosti.

V *Of the Standard of Taste* Hume dokládá své tvrzení o totožnosti estetických emocí u všech lidí, a tudíž existenci obecně platného standardu vkusu na příkladu dvojic dobových básníků a esejistů, jejichž kvality se od sebe natolik liší, že máme tendenci jednoho hodnotit obecně výše a druhého níže. Pro ilustraci můžeme použít analogický příklad ze současnosti: srovnáme-li zkušeným a profesionálním souborem odehranou inscenaci Shakespearovy hry a autorské představení Směšného divadla Lud'ka Soboty, máme tendenci označit Shakespearovu inscenaci za kvalitnější a Sobotovu estrádu za méně hodnotnou v obecném smyslu, nikoli pouze s ohledem na naše individuální dojmy z obou děl. V případě, že by někdo preferoval Sobotu před Shakespearem, máme sklon považovat jej za člověka se špatným vkusem. Z toho Hume vyvozuje, že obecný standard vkusu přeci jen existuje.

Povahu estetických soudů Hume ukazuje na konstrukci vlastností ideálního kritika. Úkoly kritika přitom spočívají v třibení estetických emocí jak u něj samého, tak u jeho čtenářů.

Humův předpoklad univerzálně působících estetických emocí musí čelit námitce, proč existuje tak velká odlišnost v názorech různých lidí na kvality týchž uměleckých



děl. Důvody jsou podle něj trojí:

- 1) Čidla, která přijímají podněty z uměleckého díla mohou být fyzicky poškozena.
- 2) Podněty, jimiž umělecká díla působí na naše čidla, bývají smíchané do směsi, přičemž jednotlivé emoce mají často jemnou, delikátní povahu, která vyžaduje cvičená a citlivá čidla.
- 3) Mechanismu transformace podnětu vycházejícího z díla v jemu odpovídající emoci může být zabráněno díky předsudkům daným osobní situací příjemce či tím, že příjemce je zakotvený ve výrazně odlišné kulturní tradici než dílo.

Kvůli překonání těchto obtíží musí skutečný kritik cvičit svá čidla, aby správně a citlivě reagovala na dané podněty. Dociluje toho pomocí zkušenosti, srovnávání a odhlížení od předsudků. Přestože Hume staví všechny tři uvedené schopnosti na stejnou úroveň, za nejdůležitější z nich můžeme považovat právě komparaci.

Srovnávání má v Humově pojetí tři roviny, které jsou na sobě vzájemně závislé:

- 1) srovnání jednotlivých počitků vznikajících v čidlech při zakoušení podnětů vycházejících z díla,
- 2) vzájemné srovnávání různých uměleckých děl,
- 3) vzájemné srovnávání estetických soudů různých kritiků.

Výkon srovnávání začíná už na úrovni přeměny podnětů v emoce. Hume upozorňuje na to, že i „nejsprostší mazanina“ přes svou uměleckou podřadnost obsahuje kvality, které dokáží pohnout s našimi city. Avšak pouze kritik obeznámený s „vznešenějšími krásami“, které získal tím, že „zvážil různá díla obdivovaná v rozdílných dobách a různými národy,“ dokáže odhalit nicotnost těchto hrubých kvalit.

Hume rozlišuje pouze dva estetické soudy, které jsou svými vzájemnými mezními protiklady. Jde o „uznání“/„chválu“ („approbation“/„praise“) na jedné straně, a „hanu“ („blame“) na druhé. Prvotní estetický soud se děje prostým převodem podnětů krásy a deformity v emoce chvály či hany. Tento převod neprobíhá v rozumu, ale je vázán na tělo. Hume totiž vztahuje schopnost rozeznat kvalitu díla nikoli k mysli či duši, ale k jakémusi „orgánu“.

Humův estét je tedy prvotně dílu pouze vystaven. Jeho úkolem není jej nějak dotvářet či interpretovat, ale pouze jej pasivně zakoušet a nechávat svá čidla přitakávat jednotlivým vjemům či je odmítat. Všechna Humova doporučení, jak tříbit naše estetické cítění, spočívají ve zlepšování a očišťování schopnosti tohoto příjmu.

Rozum plní v modelu estetického zážitku až druhotnou úlohu, nicméně jeho činnost je důležitá právě při provádění komparace. Jeho úloha je v zásadě dvojitá:

- 1) rozum je původcem předsudků, od kterých je žádoucí se při posuzování díla distancovat,

2) rozum plní srovnávací funkci, která ze směsi podnětů a z nich vytvořených impresí složí celkový soud o díle.

Obě funkce rozumu vnášejí novou rovinu do problematiky estetických soudů. Už uvedením tématu předsudků do své úvahy Hume překračuje rovinu pouhých fyzických počitků krásy a deformity a buduje další úroveň, totiž uvědomování si těchto počitků a jejich reflexi. Text nikdy explicitně nezmiňuje existenci těchto dvou rovin ani jejich vztah, ale mlčky je předpokládá. Samotné počitky jsou totiž u každého jedince totožné, a tedy pokud bychom zůstali na této úrovni, nebyla by možná rozmanitost názorů. Předsudky, které brání tomu, abychom si počitky totožně uvědomovali, už stojí mimo počitky samé.

Počitky jako takové, byť vytvořené sebecitlivějším orgánem, navíc dohromady netvoří jednotný soud, ale jen určitou sumu jednotlivých emocí. Teprve rozum mezi těmito emocemi vytváří souvislosti na základě zkušenosti a srovnávání.

Standard vkusu podle Huma není možné explicitně definovat, jelikož jeho principy stojí mimo rozum. Skutečný kritik však dokáže tyto principy rozumově popsat jednak na základě přirozeného účelu díla, jednak jeho srovnáním s kánónem obecně uznávaných děl. Kritika v Humově podání tedy spočívá v tom, že menšina výjimečně esteticky citlivých jedinců poukazem k účelnosti a srovnání přivádí méně citlivou většinu k odhalování dosud nepoznaných emocí krásy a deformity.

Účelnost díla Hume rozebírá v par. 22 *Of the Standart of Taste*, kde nejprve prohlásí za primární cíl poezie „zalíbit se prostřednictvím citu a představitosti“ a následně převede každou uměleckou kompozici na „řetězec tvrzení a zdůvodnění“, do něž jsou estetické emoce zabudovány.

Přestože Hume klade na skutečného kritika nárok, aby jeho emoce co nejvíce odpovídaly podnětům přítomným v díle, zároveň uvádí tři ohledy, kde je rozdíl v názoru i těch nejlepších kritiků omluvitelný a dokonce přirozený. Jedná se o povahu jednotlivého člověka, o dobu, v níž žije, a o jeho národnost.

Konkrétní nálada či společenské klima způsobuje, že i sebelepší kritik preferuje určité podněty vycházející z daného díla před jinými. Tyto preference jsou však ospravedlnitelné, pokud zároveň neopomíjejí jiné kvality přítomné v díle. V takových případech není možné dát názoru jednoho kritika přednost před názorem druhého.

Humovo pojetí estetického sentimentalismu je současné umělecké kritice bližší než teorie předkládající obecná pravidla vkusu. Současné chápání vnímání uměleckého díla však předpokládá větší míru plurality názorů různých kritiků, než jakou počítá Hume.

Humova obhajoba existence standardu vkusu stojí na přesvědčivě podaném příkladu srovnání význačných a umělecky podradnějších děl (naš analogický příklad se Shakespearem a Luďkem Sobotou). Opodstatněná je i jeho kritika teorií

předkládajících obecný standard vkusu. Méně empiricky prokazatelné je tvrzení, že totéž umělecké dílo potenciálně vyvolá u všech jedinců stejné reakce. Nezdá se totiž, že by samotné upozorňování kritiků na jemné emocionální podněty v díle vedlo u všech čtenářů či posluchačů daných kritik k citlivějšímu vnímání díla.

Humova charakteristika kritikovy práce do značné míry odpovídá praxi současné umělecké kritiky. Současné recenze skutečně nepoměřují kritizovaná díla obecně definovanými vlastnostmi ideálního díla, ale dávají dílo do vztahů s jinými díly (často, avšak ne nutně s klasickým „zlatým fondem“) a hodnotí dílo v rámci jeho žánrového zařazení či zacílení na určitou skupinu příjemců (tedy v jistém smyslu na základě účelu díla).

Zároveň však dnešní kritika rezignovala na to, že by její argumenty přesvědčily veškeré možné čtenáře. Kritická periodika se zaměřují na různé cílové skupiny čtenářů a tomu je podřízen nejen jazyk, ale i hloubka prezentovaných postřehů a argumentů. Praxe současných kritických periodik nasvědčuje tomu, že preference dané společností či temperamentem daného příjemce uměleckého díla mají silnější účinnost než racionální argumenty skutečných kritiků.

Antonín Tesař

## Bylo, nebylo...

---

### Červeň a imaginárno, leden 1960

Claudel kdesi říká, že některé čepečky jsou tak červené, že jenom les je zelenější. Červeň onoho čepečku – když není barvou osvětlení – není nějaké *quale*, není to kra čistého bytí, nýbrž styl všech červených věcí, vydobytý z hlubin imaginárních světů, ale právě tak je to také symbol věčného ženství a červené kalhoty loupežníků, kteří před nějakými třiceti lety okradli a zabili jistého dědečka u Jihlavy.

Běžný omyl: tvrdit, že Karkulka jde lesem (znovu přečíst Malebranche a velkou Lefortovu knihu o Machiavellim). Les není prostředí – vše se rázem vyjasní, jakmile jej přestaneme brát jako sumu stromů; Karkulka se spouští po paprsku světa a najednou je zde, v lese, který je právě tak ptačím zpěvem jako mlčením oné němé vrstvy mechu, která podepírá každý její krok, a bukvicemi, jejichž rozpuk není ničím menším než emblémem Bytí.

Je jisté, že myslí-li Karkulka na babičku, není ve svých myšlenkách, ale na své babičce, a svými pohyby rozechvívá les, stejně jako je možné sejmout jí čepeček z hlavy, aniž se tím naruší jeho základní stálost.

### Vlk jako ohrada, červen 1961

Proč vlk říká, že má velké uši, aby ji lépe slyšel? (Freud: Vlčí muž. Tato analýza může mnohé objasnit, dodáme-li jí její skutečný význam. Je nepochopitelná, čteme-li ji jako příběh neurózy, a nikoli jako to, čím skutečně je, totiž masivní přilnutí k Bytí

a vchlípení prvotního zážitku do mezer světa). Vlk vždycky slyší víc, než slyší, stejně jako musí v jistém velmi hlubokém smyslu šilhat, aby spatřil Karkulčinu *Wesen*, která nemůže být výsledkem pokusu o absolutní variaci.

Vlk v posteli neznamena prostou substituci jednoho jsoucna druhým, ale *Stiftung*, vytvoření záhybu v tělesnosti chaloupky, která je tělesností světa. Tyto prosté otázky – Kde jsem? Kolik je hodin? Proč máš tak velké uši? - nakonec vyjadřují to, pro co filosofie nemá jméno: spřízněnost se světem, která mlčenlivě spočívá v základu každé reflexe. Omyl analogické aprezentace: jestliže děvčátko zaměňuje babičku za vlka, není to proto, že by *věřila*, že vlk je babička, ale jediné proto, že skrze vlka v posteli se rozeznívá onen zpěv světa, ve kterém jsou přítomny všechny minulé babičky, ale také všichni vlci v posteli (Proust: skutečné babičky jsou jen babičky minulé). Je to rezonance minulého v přítomném, odchylka světa a něco jako dobrý omyl.

Karkulka ve vlkovi. *Ineinander*. Vlk je těhotný Karkulkou – to není metafora. Mezi vlkem a Karkulkou nejsou metafory. Nahradit celou tuto konstrukci pojmy čepu, artikulace, osy, konfigurace. Tak pochopíme onu členitost, která impregnuje viditelnou neviditelnou a vlka Karkulkou.

Myslivec otevírá vlka tak, jako chirurg otevírá tělo, když oknem, které vytvořil, pozoruje plně fungující orgány při jejich činnosti, jak jsou vidět ze strany. Rozpuk vlkova břicha jako rozpuk bytí. Masitá koule. Znamená to, že – na rozdíl od toho, co jsem tvrdil ve *Fenomenologii vnímání* – musí vlk stát mimo protiklad bytí a nicoty. Vlkova porozita, kterou je teprve třeba promyslet. S každým puknutím břicha se spouští a zvedá opona světa, aniž by to bylo možné připsat nějaké vlkově „subjektivní složce“.

### **Mlčení vnímání, listopad 1960**

„Žili šťastně až do smrti“. Je to ale správné? Jde o to tento problém přeměnit Vplétat

Promyslet tuto distinkci života a smrti, která všechno mate. Sartrův omyl, který se vysvětlí tím, že jeho dialektiku nahradíme surovým promiskuitním Bytím tranzitivismu. Případně krajkou.

Josef Fulka

## Medailonky účinkujících z akcí Nomády

*Na konci jara 2009 Nomáda uspořádala posezení v korunách stromů v Riegrových sadech, kde v zahradním altánku Mlíkárna vystoupily tanečnice Flamenca a divadelní soubor Improvertů. Na začátku podzimu se uskutečnil jarmark, tentokrát pod korunami stromů, okolo a uvnitř kavárny Na Půl cesty, kde prezentovali své výrobky studenti ÚFaRu a zahrál orchestr Areté.*

### Umělecký doprovod akcí:

Začátek působení **ESTUDIA FELIZ** pod taktovkou Petry Šťastné se datuje do roku 1998, kdy se Flamenco stalo její určující vášní. Různorodost jejích kurzů se snaží kopírovat rozmanitost samotného Flamenca, jehož malou část bylo možné vidět na červnovém večírku Nomády. Konkrétně tři „podoby Flamenca“, a to Farrucu (původně pouze pánský tanec), Sevillanas (párový tanec) a variaci na skladbu Bajo la palmera z filmu Iberia zatančily tanečnice Estudia feliz (Petra, Lucie) a Petra Šťastná.

[www.estudio-feliz.cz](http://www.estudio-feliz.cz)

**PODZIMNÍ ORCHESTR ARETÉ** vznikl jednorázově za účelem zahrání jazzové hudby na filosofickém jarmarku, nicméně kdo ví, kdy bude hrát zas? Jeho

členové jsou nestálí frenetičtí neurotici z různých jazzových či bluesových kapel. Složení: Martin Švantner - kytara (Footnote, M.Š.Q, Girl talk), Jan Císař - kontrabas (Císař band), Radek Havel (Footnote, Stop time), Lukáš Turek - piano (Footnote, Rouet jazz quintet).

[www.bandzone.cz/msq](http://www.bandzone.cz/msq)

[www.footnote.cz](http://www.footnote.cz)

[www.jancisar.cz](http://www.jancisar.cz)



## Některé z produktů jarmarku:

„FIMO-PROTO-CERNIT“ - zaříkávací formule, která, když je použita ve správném tvaru, s patřičnou trpělivostí a vynalézavou hravostí, dá vzniku: "Náušnice-Náhrdelník-Náramek". (MH)



**TRIČKA ÚFARU** vznikla z rozmaru skupinky tvůrců, kteří se sešli u sýra s brusinkami a ve vytržení ztvárnili své asociace na téma ÚFaR na pátkorunové kusy látek matně připomínající trička. Jakkoliv byly nápady hravé a důmyslné, nakonec nakupující neomylně sahali po exponátu s nápisem Ústav Frustrace a Rezignace. Cožpak je Frigidita a Rigidita Ústavu o tolik cizejší? Stejně nepochopitelně také Fiží a Refýže? Dada je mrtvé! Vyprahlosti, neprodlévej již!

<http://nomadva.webgarden.cz/galerie/ufar-trika.html>

## VĚŠÁKY

Nouze prázdného bytu a prázdné peněženky dá vzniknout ledasčemu. Tentokráte za pomoci kladiva, vrtačky, kupy šroubků, hřebíků, maticek a dalších blýskavých věcí netušených názvů vznikl věšák. Jeho pozdější variace v rozličných barvách i provedeních byly na jarmarku zakoupeny několika odvážnými dušemi, jimž patří dík! (JB)



V tomto textu se pokusím stručně přiblížit průběh doktorských studií filozofie na Paris 1 tak, jak jsem se s ním měl možnost seznámit během svého pobytu v Paříži v letech 2006 – 2008. Text je rozdělen do dvou částí: v první části uvádím několik ryze praktických informací, které by se snad mohly přijít vhod případnému zájemci o studium filozofie na Paris 1, a to nejen v doktorském cyklu; v druhé části pak pojednávám o vlastních doktorských studiích filozofie.

První etapou, kterou každý budoucí doktorand na Paris 1 musí projít, je nalezení školitele. Ze seznamu školitelů, který je uveden spolu s kontaktními údaji na internetových stránkách doktorské školy filozofie Paris 1 (*Ecole doctorale de philosophie de l'Université de Paris 1*)<sup>1</sup>, si kandidát vybere jednoho, jemuž předloží k posouzení vlastní záměr dizertační práce. Na stránkách doktorské školy, která organizačně zajišťuje doktorská studia, jsou uvedeny i další důležité informace týkající se zápisu na Paris 1.

Administrativní zápis probíhá na podzim a jeho součástí je zaplacení školného ve výši cca. 600 €/školní rok<sup>2</sup>, pokud smlouva o dvojím vedení (*convention de co-tutelle*) nestanovuje jinak. Smlouva o dvojím vedení se uzavírá individuálně a je v ní uveden mj. jazyk práce a místo obhajoby. Kontaktní osobou za francouzskou stranu je v tomto případě paní Marie-Bertrande Mérien ze *Service central des Thèses de Sciences Humaines de l'Université de Paris 1*.<sup>3</sup>

Smlouva o dvojím vedení rovněž často představuje nutný předpoklad pro získání nějakého ze stipendií (doktorandi na francouzských univerzitách musí o stipendium žádat), o kterých informuje na svých stránkách např. Francouzská ambasáda v Praze.<sup>4</sup>

Považuji za vhodné v této souvislosti také upozornit na určité komplikace, na které student může narazit při zařizování bydlení v Paříži: Cité universitaire má jen omezené kapacity a není proto možné se spoléhat na přidělení místa na koleji. Studenti jsou tak často odkázáni na podnájem, který v případě chambre de bonne začíná na částce cca. 450€/měsíc.

Doktorská škola zastupuje výzkumná centra, která tématicky pokrývají prakticky všechny obory filozofie.<sup>5</sup> Do jednoho z těchto center je doktorand zařazen na základě

<sup>1</sup> <http://edph.univ-paris1.fr/>

<sup>2</sup> Vlastní zápisné činí přibližně polovinu této částky. Zbytek představuje zdravotní a sociální pojištění.

<sup>3</sup> <http://tinyurl.com/ybjhs24>

<sup>4</sup> <http://france.cz/spip.php?rubrique134>

<sup>5</sup> <http://edph.univ-paris1.fr/equipements.html>

pracoviště školitele, jež si zvolil. V mém případě to byl *Institut d'histoire et de philosophie des sciences et des techniques* (dále již jen "IHPST"), jelikož mým vedoucím za francouzskou stranu je prof. Jacques Dubucs. Na prof. Dubucse jsem se obrátil kvůli možnosti prohloubení znalostí témat, kterým jsem se věnoval v diplomové práci (francouzský konvencionalismus, filozofie členů Lvovsko-varšavské školy, logický pozitivismus).

Tématické zaměření IHPST, které v současnosti vede zmíněný prof. Dubucs, je dáno formálně ustanovenými pracovními skupinami v jeho rámci. Těchto pracovních skupin je pět a předměty jejich výzkumu jsou (1) dějiny filozofie vědy (hlavně Vídeňský kruh, Lvovsko-varšavská škola a tzv. francouzská epistemologie); (2) filozofie biologie a lékařství; (3) filozofie logiky a jazyka (hlavně problémy spjaté se základy matematiky); (4) filozofie fyziky a teorie komplexních systémů; (5) problémy související s rozhodováním, racionalitou a interakcemi (především teorie her a teorie pravděpodobnosti).<sup>6</sup>

Každý doktorand v IHPST se v závislosti na tématu své dizertační práce stává členem jedné z těchto pracovních skupin a patří k jeho povinnostem účastnit se pravidelných týdenních seminářů. Na těchto seminářích prezentují výsledky svého bádání buď členové pracovní skupiny, anebo pozvaní, většinou zahraniční hosté (rozuměj: nefrancouzští), přičemž bývá zvykem, že seminářů jedné pracovní skupiny se účastní nejen členové zbývajících skupin, ale i nečlenové IHPST. Kromě těchto specializovaných seminářů pořádá také IHPST pravidelné semináře věnované obecným otázkám filozofie vědy.

Jiné povinnosti doktoranda na Paris 1 se nijak výrazně neliší od povinností doktoranda na ÚFaRu. Snad jen s tím rozdílem, že podle nepsaného pravidla by francouzská dizertace z filozofie měla mít řádově rozsah 350 stran. V případě dizertace z logiky se pak tento rozsah redukuje přibližně na polovic.

Na studiích filozofie v IHPST jsem oceňoval nejvíce právě zmíněnou tématickou variabilitu a možnost nepřetržitého kontaktu s ostatními, k němuž IHPST vytváří svojí koncepcí ideální podmínky. Díky tomu doktorand v IHPST má nejen možnost seznamovat se s pracemi jiných členů (jak studentů, tak pedagogů), ale také vidět problémy, jimž se sám věnuje, v širších souvislostech: uvědomit si, že otázky, kterým se věnují v ostatních pracovních skupinách, jsou nejednou jen *zdánlivě* vzdálenými problémy. S tím souvisí i možnost získání jiného, často neotřelého pohledu na danou otázku, čemuž napomáhá i různorodost vzdělání doktorandů v IHPST (přibližně polovina ze současných 44 doktorandů v IHPST totiž disponuje technickým vzděláním). V případě kolektivu IHPST jsem také velice kladně oceňoval to, že se do značné míry jedná o kolektiv s výrazně mezinárodním složením (zmíněných 44 doktorandů pochází celkem ze 13 zemí).

---

<sup>6</sup> Pro bližší informace o zaměření, viz internetové stránky <http://www-ihpst.univ-paris1.fr/>



IHPST se také podle mého názoru vyznačuje vstřícným přístupem ke studentovi. V IHPST mj. pracuje na plný úvazek osoba, která informuje studenty o organizovaných konferencích, nabízených stipendiích, možnostech studijních výjezdů a jejich financování a možnostech uplatnění po ukončení doktorských studií (tj. postdoktorandských stipendiích a nabízených postech na univerzitách). K poslednímu bodu: IHPST také pořádá pravidelná setkání věnovaná otázce uplatnění po ukončení doktorských studií, kterých se účastní absolventi doktorských studií. Jiným typem sezení, která IHPST - ze své podstaty kladoucí důraz na symbiózu mezi vědci a filozofy – pořádá, jsou sezení věnována právě spolupráci těchto dvou táborů.

IHPST se také v rámci možností snaží studentům vytvořit vhodné materiální podmínky pro studium: doktorandi se dělí o kancelář, kam mohou přijít pracovat kdykoli v týdnu (každý doktorand má klíč) s výjimkou nedělí, kdy je budova v ulici du Four v 6. pařížském obvodu zavřena. V neposlední řadě IHPST disponuje přístupem k databázím s odbornými články a velice dobře zásobenou knihovnou s volně dostupnými knihami.

V této prezentaci doktorských studií na Paris 1 jsem se omezil jen na to, co znám nejlépe: IHPST. Přesto, ani za předpokladu tohoto omezení, se mi v tomto prostoru nemohlo podařit postihnout veškeré aspekty doktorských studií filozofie v IHPST. Pokud by se někdo rád dozvěděl bližší informace o tom, co obnáší studia filozofie na Paris 1, nechť mne, prosím, kontaktuje na mé emailové adrese: [jindrich\\_cerny@seznam.cz](mailto:jindrich_cerny@seznam.cz)

Jindřich Černý

## Klasičtí sekundární literatury: Norman Kemp Smith

Zatímco v minulých rubrikách klasiků sekundární literatury jsme se většinou zabývali poněkud netypickými představiteli tohoto žánru v tom ohledu, že nešlo „jen“ o historiky filosofie, nýbrž o autory, kteří si interpretací svých předchůdců připravují vlastní filosofický projekt, dnes upozorníme na vskutku klasického představitele našich klasiků, kterým je Norman Kemp Smith. Ten patří mezi několik nejuznávanějších a nejvlivnějších anglických píšících historiků filosofie 20. století.

Narodil se jako Norman Smith ve Skotsku, ve městě Dundee, v roce 1872, a ve stejné zemi taktéž v roce 1958, po mnohaletém působení na univerzitě v Edinburghu, umírá. Jeho dráha opsala klasický akademický oblouk od asistentury na Glasgowské univerzitě, přes delší, desetileté působení v Princetonu, kde si vzal za ženu Amy Kempovou, jejíž jméno připojil ke svému, a kde byl několik let vedoucím katedry Psychologie a filosofie, až přes výše zmiňovanou edinburghskou profesuru. Vcelku vzato se tak při pohledu z vnějšku nevyznačuje životní osud našeho autora žádnými dramatickými zvraty či bouřlivými událostmi. Originální však byly Kemp Smithovy

interpretace významných novověkých filosofů, a přestože jeho záběr byl v tomto ohledu skutečně široký, lze nalézt tři hlavní postavy, jimž se věnoval – Descarta, Huma a Kanta.

Jeho první knihou byly *Studies in cartesian philosophy*, kterou vydal v roce 1902, a Descartovi věnoval i svou poslední práci *New studies in the Philosophy of Descartes* publikovanou v roce 1951. Některé Descartovy texty dokonce přeložil do angličtiny. Známým se stal však především díky druhým dvou jmenovaným filosofům - Humovi a Kantovi. Humovi věnoval nejdříve komentář k *Dialogues Concerning Natural Religion* (1935) a posléze svou asi nejznámější knihu, monumentální *The Philosophy of David Hume* (1941). Kantově filosofii se věnoval v opět velice rozsáhlém komentáři ke *Kritice čistého rozumu* *Commentary to Kant's Critique of Pure Reason* (1918). Později celou *Kritiku* přeložil do angličtiny (a sice v roce 1929) a jeho překlad je pokládán za standart, kterým se na tomto poli dodnes poměřují všechny další pokusy. V našem krátkém článku se nejdříve pokusíme načrtnout Kemp Smithovu interpretaci Huma, v příštím čísle se (snad) budeme mít možnost ještě vrátit ke Kemp Smithově pojetí Kanta.

### **The Philosophy of David Hume**

Známý humovský interpret Don Garret celkem vtipně ve svém úvodu k novému vydání této slavné Kemp Smithovy knihy<sup>1</sup> Norman Kemp Smith, *The Philosophy of David Hume*, Palgrave MacMillan 2005 připomíná bonmot o tom, že zatímco Kant je globálně jasný, lokálně nejasný, Hume je naopak lokálně jasný, globálně nejasný. Tento postřeh vskutku do jisté míry zachycuje první dojem, který čtenář z Humova díla má. Hume chvíli mluví o tom, chvíli o onom, chvíli razí nějaký poznatek či požadavek jako naprosto platný, aby jej vzápětí začal porušovat či zařizovat v něm výjimky. Zároveň však nelze říci, že by Humova filosofie neměla jednotného ducha, nejde o snůšku filosofemat, nýbrž o jednotný filosofický projekt. Problémem ovšem je, o jaký projekt se vlastně jedná. Síla Kemp Smithovy knihy o Humovi pak spočívá v tom, že pro uchopení jeho filosofie nabídla nový, přesvědčivý rámeček. Ten je u Kemp Smithe vybudován v protikladu k tradičnímu výkladu Humovy filosofie. Je známo, že Humův *Treatise concerning Human Nature* vyvolal minimální pozornost a že Humův filosofický projekt, který je v něm v hlavních rysech obsažen, se dostával do obecného povědomí teprve později a většinou zprostředkovaně skrze několik polemických reakcí, především skrze *Inquiry into the human mind, on the principles of common sense* Thomase Reida a *Essay on the Nature and Immutability of Truth* Jamese Beattieho. Oba tyto autoři prezentují Huma jako radikálního skeptika, jehož hlavním filosofickým cílem není nic jiného než likvidace našich běžných přesvědčení o „povaze světa kolem nás“, především kauzality a externí existence světa. Toto povědomí o Humovi skeptikovi dále stvrdily uznalé Kantovy výroky z úvodu k *Prolegomenám*, o tom, že Hume jej svým skepticismem probudil

<sup>1</sup> Norman Kemp Smith, *The Philosophy of David Hume*, Palgrave MacMillan 2005

z dogmatického spánku. Humovu skepsi pak mělo vyléčit Kantovo transcendentální pojetí základů naší zkušenosti. V 19. století pak utilitaristé, zejména John Stuart Mill, prezentovali Humovu skepsi jako v leccčems problematické domyšlení Lockova a Berkeleyho empirismu, čili jako završení určité jedné vývojové tendence, a tak prezentoval Huma ve 20. století i Bertrand Russell. Kemp Smithova interpretace pak tento výkladový rámec odmítá. Tradiční interpretace se podle něj jednostranně zaměřuje na Humovu „teoretickou“ filosofii a ke skeptické interpretaci dospívají, protože odmítají vzít v potaz roli těchto úvah v celku Humovy antropologie a neberou v úvahu pravděpodobnou genezi Humova myšlení. To vycházelo z děl filosofů morálního citu, zejména z Shaftesburyho a Hutchesona, jejichž strategií bylo odmítnutí racionalistického založení rozlišování dobra a zla ve prospěch *přirozených*, vrozených *pocitů* sympatie a antipatie, tj. ve prospěch myšlenky faktické lidské přirozenosti. Hume pak podle Kemp Smithe jednak radikalizuje, jednak přenáší toto pojetí do teoretické oblasti ve smyslu své teorie přirozených výkonů a mechanismů zkušenostní víry (*belief*). Humův filosofický projekt je tedy skepticismem pouze proto, aby do radikálních důsledků dovedl myšlenku lidské přirozenosti, která si svá základní přesvědčení ustanovuje především ze sebe samé. Popis této přirozenosti je pak předmětem oné „*science of man*“, jejíž založení Hume v úvodu k *Treatisu* představuje jako naprostou filosofickou novinku. Tento výklad Huma jej proto chápe spíše jako *naturalistu* než jako *skeptika*. Tím se však otevírá těžký interpretační problém, neboť Hume se sám výslovně za (umírněného) skeptika pokládá. Otázka tedy je, jaký je vztah mezi dnes již těžko popíratelným Humovým naturalismem a jeho skepsí. Jak tomu tak bývá, interpreti zaujali různá, často protichůdná stanoviska, která nemá smysl na tomto místě zkoumat (sám Kemp Smith považoval obě pozice v rámci Humova učení za konsekventně slučitelné). Stojí však za to poznamenat, že celá, z kontinentu jen těžko pochopitelná a dosti vyčerpávající debata anglosaské filosofie 20. stol. nad otázkou, co je to vlastně skepse a jaké jsou její druhy, vděčí za mnohé počáteční impulsy Kemp Smithovu položení problému v oblasti humovské interpretace.

Přejdeme na závěr od obecného shrnutí ještě ke krátkému pohledu na Kemp Smithovu knihu. Ta se na svých úctyhodných 550 stránkách dělí na čtyři části. První z nich sleduje postavy, které Huma nejvíce ovlivnily, a konstatuje genetickou přednost etické problematiky před problematikou teorie poznání. Humovými *hlavními* vzory jsou tu Hutcheson, Newton a Locke a Kemp Smith velmi plasticky sleduje, čím a jak přesně tito lidé na Huma působili. Následuje druhá, krátká část, kterou by šlo číst i samostatně, neboť je vlastně krátkým *systematickým* komentářem k celku Humova *Treatisu*. V této části se již také plně uplatňují Kemp Smithovy interpretační teze. Hlavní zdůvodnění těchto tezí je poté založeno v masivní třetí části spisu, která má více než 350 stran a v níž Kemp Smith postupuje podle předpokládané *geneze* jednotlivých částí *Treatisu* v průběhu Humova myšlenkového vývoje. Výklady jsou opravdu detailní a Kemp Smith, za což mu budiž vzdán dík,

se věnuje i tak opomíjeným a podezřelým částem Humova *Treatisu*, jako jsou Humovy názory na ideu času a prostoru, přičemž ukazuje jak Hume mohl k něčemu tak podivnému vůbec dospět, a neváhá otisknout v příloze i pasáže originálních textů, které Huma v jeho úvahách na toto téma inspirovaly. Poslední část se pak nejprve věnuje další, často diskutované otázce vztahu Humova *Treatise concerning human nature* k jeho pozdním *Enquiries*, dále zde najdeme diskuzi skutečných a domnělých problémů Humových filosofických sklonů a konečně shrnutí výsledků celé interpretace.

Kemp Smithova kniha o Humovi tvoří milník v chápání Humova učení, se kterým se musí, ať již souhlasně či nesouhlasně vyrovnat každý vážný zájemce o Huma. Některé z Kemp Smithových výsledků byly posléze napadeny jako příliš jednostranné, to však neubírá na celkové hodnotě jeho výkonu. Prvních 160 stran (tj. první a druhou část Kemp Smithova spisu) lze navíc doporučit každému, kdo hledá rychlý a zasvěcený úvod do Humovy filosofie.

Jak řečeno, v příštím čísle upozorníme na Kemp Smithův výkon na poli interpretace Kanta.

Hynek Janoušek

## Co se děje v senátu?

---

Byl celkem rušný podzim. Krom neustávajícího, a tedy poněkud unavujícího boje proti devalvací vědy, studia a politické kolonizaci vysokých škol, který s odkladem parlamentních voleb opět nabral na síle – paní ministryně Kopicová dokonce prohlásila, že příprava reformy je jednou z priorit této vlády a že by vysokoškolský zákon ráda předložila ještě jednou na jaře do parlamentu -, ale stojí za zmínku hlavně fakt, že jsme zvolili Michala Stehlíka děkanem i na další funkční období.

Před čtyřmi lety byli na funkci děkana dva kandidáti, doc. Kovář a dr. Stehlík. Naprostá většina kateder a ústavů nominovala doc. Kováře s jeho konzervativním programem. Pouze Ústav Filosofie a Religionistiky nominoval dr. Stehlíka i přesto, že byl mladý, neznámý a přicházel s programem slibujícím nejistotu změn. Silou studentů a Dr. Milana Lyčky byl pak tento, k překvapení mnohých, nejnižším možným počtem hlasů zvolen.

Současná volba děkana ukázala, že ÚfaR tehdy dostál nároku, který na něj klade jeho jméno, když se vzeprel většině a zvolil cestu změny a modernizace proti konzervaci poměrů. Michal Stehlík v současné volbě neměl protikandidáta. Nominovala jej naprostá většina ústavů. Při volbě se pro něj vyslovilo 24 z 27 přítomných senátorů, tři senátoři se zdrželi hlasování. Nikdo nebyl proti. Fakulta tak po čtyřech letech sama ráda musela uznat to, co ÚfaR viděl už při první volbě – fakulta změnu potřebovala a stále potřebuje.

Samuel Zajíček

*Výběr z akvizic knihovny ÚFaRu za rok 2009 obsahuje jen jejich nepatrný zlomek. Za cíl si klade pouze upozornit na některé tituly, které by i přes svoji nespornou kvalitu zůstaly pravděpodobně bez povšimnutí. Tomuto kritériu byl podřízen i jinak jistě subjektivní zájem přispěvatelů. Rubrika je do budoucna otevřena všem ochotným, kteří mají chuť upozornit na obzvláště vydařené „pecky“ z nových přirůstků.*

**Norman Kemp Smith – The Philosophy of David Hume, New York: Palgrave MacMillan, 2005**

Tato kniha je považována za nejzásadnější publikaci týkající se výkladu díla Davida Huma ve 20.století a za jedno z několika málo základních děl sekundární literatury týkajících se tohoto empirika. Smith v tomto díle radikálně reinterpretoval tradiční pohled na Huma, který vycházel z jednostranné recepce Huma postavené na Humových rozborech teoretického poznávání (Understanding) ve vztahu ke známým problémům externí existence, kauzality, substance a subjektivity. Hume byl takto chápán čistě jako radikální skeptik. Smith oproti tomu chápe Humův „skepticismus“ pouze jako moment v mnohem širším rozvrhu Humovy filosofie postavené na výkladu konstitutivních předteoretických výkonů naturalisticky a prakticky chápané lidské přirozenosti, vedoucí člověka tiše a bezpečně skrze svět běžného poznání, jednání, morálního a estetického hodnocení, jehož smysl nám tyto výkony zpřístupňují.

HJ

**Scott Soames - Philosophical analysis in the twentieth century. Volume I, The dawn of analysis; Volume II, The age of meaning, Princeton University Press 2005**

Monumentální dvojsvazkové dějiny analytické filosofie sledují přístupnou formou bez zbytečných technických odboček sérii vlivů ustanovujících tradici tohoto směru filozofování. První svazek je věnován „klasickému období“, druhý pak období mezi léty 1945 – 1970. Autor poměrně šťastně našel jednotící linii výkladu ve stopování rozumění pojmům nutné pravdy, logické pravdy a apriorní pravdy, jež podle něj tvoří samotné jádro analytické filosofie. Tyto pojmy byly zprvu chápány jako různé stránky téhož a teprve kritikou extrémů plynoucích z jejich identifikace, jasně patrné např. v raném díle Ludwiga Wittgensteina, se podle Soamese postupně a s mnohými zvraty postupně vypracovávalo jejich současné, nejednoznačné, přesto však přiměřenější pojetí.

HJ

**Catherine Cusset, No Tomorrow. The Ethics of Pleasure in the French Enlightenment, Charlottesville: University Press of Virginia, 1999**

Studie Catherine Cussetové, nesoucí titul inspirovaný novelou Vivanta Denona, je pokusem o důkladnou studii etiky a ekonomie slasti v libertinských textech. Těžiště autorčina přístupu spočívá především v jakýchsi kasuistikách: v podrobných interpretacích různých textů, vzniklých v kontextu francouzského libertinství (autorka přitom moudře vynechává ty nejčastěji čtené, Laclose či Sada), aby z nich vymanila určité obecné principy libertinského „užívání slasti“, ale zároveň jim ponechala jejich specifickou a neredukovala je na nějaké obecné schéma. Její četba Diderota, Crébillona, Denona a dalších kromě jiného ukazuje, nakolik je nemožné redukovat pojem libertinství na nějaký laciný erotismus a nakolik je záhodno navrátit mu jeho hodnotu svébytného stylu života.

JF

**Pierre Machérey, Petits riens, Latresne: le Bord de l'eau, 2009**

Poslední kniha francouzského filosofa Pierra Machéreye zaujme především sympatickým přístupem ke svému tématu. Autor se zabývá tématem každodennosti, přičemž svou perspektivu a výběr textů, které v souvislosti s tímto tématem interpretuje, nijak neomezuje na oblast filosofickou. V krátkých kapitolách, z nichž každá je věnována jednomu autorovi, se tak dostane ke slovu například sociologie (Simmel aj.), literatura (Joyce, Pérec, Breton), sémiologie (Barthes) i hybridní myšlení pohybující se na hranici disciplín (Debord, de Certeau). Podotkněme také, že patří ke knihám, které se v rámci současné filosofické produkce neobjevují často: její stylistická jednoduchost a průzračnost není na překážku teoretické náročnosti.

JF

**Levi R. Bryant, Difference and Givenness, Deleuze's Transcendental Empiricism and the Ontology of Immanence, Northwestern University Press, 2008.**

Bryantova kniha je bezmála zjevením na poli deleuziánské literatury. Odvážně proplová mezi Scyllou Deleuzových nadšených zastánců a Charybdou jeho (povětšinou neinformovaných) odpůrců. Bryant vytyčil jako rozhodující klíč k Deleuzově ontologii imanence dosud víceméně opomíjený pojem „transcendentálního empirismu“, přičemž stěžejní úlohu pro jeho interpretaci sehrály dvě Deleuzovy „velké“ filosofické knihy - „Diference a opakování“ (1967) a „Logika smyslu“ (1969). Celým Bryantovým textem pak prochází jako vůdčí nit základní „axiom“ - „Diference není rozmanité. Rozmanité je danost. Ale diference je to, čím je danost dána.“, kterou Bryant dále analyzuje, aby ukázal, že i přes některé vlastní proklamace není Deleuze zastáncem empirismu ale spíše velmi osobitě pojatého racionalismu. V tomto kontextu je kritizována i kantovská diskontinuita mezi spontaneitou a receptivitou a tím i koncepcí podmínek veškeré možné

zkušenosti. Proti nim staví Deleuze podmínky veškeré reálné zkušenosti jako vnitřní genetický faktor této zkušenosti samé. Výsledkem tohoto postupu je mj. nové pojetí tzv. morfologických či topologických esencí (Bryantův pojem), jimiž se snažíme uchopit věci v jejich dynamickém rozvíjení. Radikální změna zasahuje i koncepci pojmu jako takového. Ten již není chápán v protikladu k věci, již má být representantem, ale naopak jako stupeň věci samotné – koexistují pak spolu ve vztahu nikoliv již subsumpce ale participace.

JR

### **Giorgio Agamben, *Signatura rerum, Sur la méthode, Paris Vrin 2008***

Problémem nové knihy známého italského filosofa Giorgio Agambena se stalo filosofické zkoumání metody, konkrétně metody sociálních a humanitních věd. Agamben ve třech studiích postupně zkoumá tři klíčové pojmy – paradigmatu, signatury a archeologie, aby na nich ukázal zvláštnost humanitních věd a nezaměnitelnost jejich postupů s postupy věd přírodních. Východiskem mu přitom není novokantovské rozlišení mezi vědami nomotetickými a ideografickými ale specifické myšlení příkladu (paradigma), které nepostupuje od obecného k jednotlivému (dedukce) ani od jednotlivého k obecnému (indukce) ale od jednotlivého k jednotlivému (analogie příkladu). V pojmu signatury pak rozpracovává Agamben entitu, která dovoluje jednotlivým znakům mluvit (tj. tvořit smysluplné věty), aniž by sama měla sémiotický, sémantický nebo subjektivní původ. V poslední kapitole načrtává Agamben projekt „filosofické archeologie“, jež není zkoumáním původu, ale spíše analýzou časových modalit minulosti tak, jak jsou obsaženy v přítomnosti. Celým textem se jako červená nit vine nepřetržitá komunikace s myšlením Michela Foucaulta, které Agamben umě propojuje s celou plejádou myslitelů od antiky až po modernu (Platon, Iamblichos, Paracelsus, Benjamin, Benveniste), aniž by však výsledný obraz ztratil na soudržnosti.

JR

### **Henri Meschonnic: *Le signe et le poème, Paris: Gallimard, 1975***

Henri Meschonnic (1932-2009) je kromě několika básnických sbírek, překladů a lingvistických prací také autorem řady knih věnovaných filozofii jazyka. Východiskem jeho myšlení je především benvenistovská lingvistika *parole*, Saussurův pojem hodnoty, ale třeba také Démokritos, poetika Starého zákona nebo Humboldtova teze o řeči jakožto *energeia*. Tyto rozmanité zdroje pak Meschonnic využívá ve svém pojetí jazyka, které opírá především o démokritovský pojem rytmu. Složitou koncepci, která tím vzniká, staví proti teoriím spojeným s „ideologií znaku“, mezi něž zahrnuje hermenutiku, ale např. i Derridovu dekonstrukci. *Le signe et le poème* a osmisetstránková *Criquer du rythme* představují dvě jeho nejvýznamnější práce věnované filozofii jazyka.

TK

*Tato rubrika obsahuje takřka všechny diplomní práce z oborů filosofie a religionistiky, které byly obhájeny na ÚFaRu za rok 2009 a 2010. Redakce se omlouvá za případné opominutí ohledně některých absolventů, neb měla k dispozici pouze ty práce, jež se již nacházejí ve fondu knihovny.*

## Filosofie

**Pavel Sladký, Imperativ transcendence. O smyslu filosofie a jejích možnostech na sklonku metafyzické éry podle Jana Patočky. Interpretace vybraných textů z let 1929-1952,**

**vedoucí práce: Filip Karfík, 2009, s.91**

Jedním z velkých témat filosofie Jana Patočky je otázka bytostné povahy a smyslu filosofie. Odehrává-li se filosofické myšlení v médiu celkovosti, představuje filosofická sebereflexe přirozenou součást vlastní filosofické činnosti. V období od konce 20. do počátku 50. let minulého století lze v Patočkově tvorbě nalézt tři podoby filosofické sebereflexe. První je obsažena v sérii raných statí, v nichž Patočka postupně a z různých perspektiv představuje podstatné stránky „osobního filosofického života“. Druhá odpovídá Patočkově interpretaci filosofické sókratiky. Konečně třetí podobu je možné vysledovat v programovém textu *Negativní platonismus*, v němž Patočka podrobně vymezuje vztah metafyziky a filosofie. Cílem naší práce bylo postupně a soustavně představit uvedené podoby Patočkovy metafilosofie a odkrýt jejich vzájemný vztah. Ačkoli se Patočkovy myšlení a terminologie z hlediska sledovaného období a tématu vyvíjejí, ukazujeme, že smysl centrálních metafyzických motivů neprodělává u Patočky podstatných změn – atributy filosofické subjektivity z raných statí se „zhmotňují“ v Patočkově Sókratovi jako paradigmatu filosofování vůbec; filosofie negativního platonismu jako „syntetická“ („*Aufheben*“) odpověď na krizi metafyziky následně nachází svůj předobraz v sókratovství.

**Františka Jirousová, Křesťanská teodicea jako filosofický paradox,**

**vedoucí práce: Lenka Karfíková, 2009, s.115**

Diplomová práce se zabývá křesťanskou teodiceou – pokusem vysvětlit proč Bůh dopouští zlo. V práci je ukázáno, že z historického hlediska vznikla křesťanská teodicea jako alternativa ke gnostickému dualismu. Z hlediska logického se křesťanská teodicea ukazuje jako pokus bezrozporně sloučit tři tvrzení: 1. Bůh je dobrý, 2. Bůh je všemohoucí, 3. V světě existuje zlo. Na konkrétních příkladech (Augustin, „teodicea po Osvětlení“, P. Ricoeur) je ukázáno, že se to daří jen částečně a za cenu oslabení nebo dokonce popření buď tvrzení o Boží dobrotě nebo všemohoucnosti. Autorka se na základě detailního představení pojetí zla u Teilharda



de Chardin pokouší identifikovat perspektivy současné teodiceje. Její přínos by mohl spočívat v novém filosofickém promyšlení povahy zla ve světě, ale při vědomí, že v posledku musí zlo ve vztahu ke křesťanskému Bohu vždy zůstat tajemstvím. Hlavním závěrem práce je náhled, že plná racionalizace zla vede k totalitnímu myšlení a znehodnocení křesťanského pohledu na Boha. Nemožnost racionalizace zla, tedy vysvětlení z jakých důvodů Bůh zlo dopouští, je tak v této práci vnímána jako největší klad křesťanské teodiceje a jako záruka proti totalitnímu myšlení.

**Jan Puc, Být sám sebou, Heideggerův pojem autenticity a jeho kritika,**

**vedoucí práce: Pavel Kouba, 2009, s.44**

Práce hledá odpověď na otázku, co znamená být sám sebou. Za východisko byla zvolena filosofie Martina Heideggera rozpracovaná v *Bytí a čase*, která této antropologické otázce přisuzuje centrální místo v ontologickém bádání. Pro Heideggera je individualita ztotožněna s akceptováním vlastního, typicky lidského způsobu bytí, bez jehož porozumění zůstává uzamčeno i bytí samo. Tuto korelaci sledují interpretací Heideggerovy koncepce člověka ve dvou krocích: nejprve vymezují, jaké významy se skrývají v určení člověka jako možnosti, poté se zaměřují na pojem „autentické existence“ jako význačného způsobu, jak v sobě bytí možnostmi odhalit. Jádrem autenticity, Heideggerem charakterizované jako „odhodlanost“, nacházím v aktu přijetí tíhy existence, které přivádím k důsledkům pro rozumění člověka sobě samému. V tomto bodě začíná polemická část mé práce. Pochopení vlastního života jako zacíleného na možnost, v níž člověk nachází sám sebe, považuji za jeden ze základních způsobů orientace ve světě. Jedná se však o koncepci neslučitelnou s pojmem odhodlanosti. V závěru ukazuji, jaké důsledky má konfrontace obou pojmů bytí sebou samým a jak z ní lze znovu promyslet onticko-ontologickou diferenci.

**Barbora Řebíková, Myšlení obrazu,**

**vedoucí práce: Miroslav Petříček, 2009, s.65**

Text se pokouší o prozkoumání klasické teorie mimésis, která obsahuje motivy, jež naše rozumění obrazu ovlivňují dodnes. Klasickému vymezení mimésis je věnována pozornost především v dílech Platóna a Aristotela. Práce se pokouší nejen klasickou podobu této teorie, ale také její proměnu v moderním filosofickém prostředí. Nejprve zkoumá proměnu pojmovou a to vymezením mimésis jako zobrazení a reprezentace. Poukazuje také na proměnlivé akcentování podobnosti ve zkoumané teorii. Poté se věnuje analýze myšlenkových pozic Nelsona Goodmana, který roli podobnosti pro vymezení teorie umění jako nápodoby odmítá a realismu staví na zcela jiných základech. V závěru práce jsou popsány dva modely vidění, které korespondují s navrženým vymezením mimésis. Práce tvoří základ myšlení obrazu, které by mohlo pokračovat prozkoumáním současného umění z pohledu teorie, kterou práce zkoumá.

**Antonín Šíma, Nauka o principech u Filoláa z Krotónu a pýthagorejství v 5. st. př. n.l.,**

**vedoucí práce: Filip Karfík, s.110**

Tato práce je věnována nauce o principech u Filoláa z Krotónu a u pýthagorejců v referátech Aristotelových pojednání. Jejím cílem je prozkoumat tuto nauku v zachovaných zlomcích Filoláa z Krotónu a určit, jaké principy popisoval a jaký status měly v kontextu předsókratovských kosmologických nauk. Výsledek tohoto zkoumání je v této práci vztažen k pýthagorejské nauce. Filoláovy zlomky představují základní pár opozit principy omezené a neomezené, tak konstituují řád přírody. Jejich jednotícím prvkem je princip kosmické harmonie. Princip čísla v této nauce zastupuje specifický kosmologický pohled, s jeho pomocí poznání blíže určuje věci ve světě. Rozlišení dílčích prvků pýthagorejské nauky o principech v Aristotelových referátech určuje jako základní kosmologický princip číslo. Jeho vztah k celému kosmu a každé věci v jeho rámci je vymezen pomocí pýthagorejské číselné kombinatoriky na základě podobnosti fenomenálních vlastností číselných obrazů a věcí. S prvky čísel sudostí a lichostí u pýthagorejců souvisí druhý pár opozit - omezené a neomezené. Jejich vzájemný poměr je určen prostřednictvím principu jednoty. Výsledkem této práce je představa Filoláa z Krotónu jako myslitele, který naukou o principech nevybočuje z kontextu předsókratovských nauk o přírodě a jeho kosmologie v základních bodech koresponduje s pýthagorejskou naukou o principech v Aristotelových referátech.

## Religionistika

**Štěpán Smolen, Sehnsucht: úvod k romantické touze,**

**vedoucí práce: Pavel Hošek, s.133**

Předložená práce zkoumá zkušenost romantické touhy (*Sehnsucht*). Usiluje o vymezení a důkladnou charakteristiku především na základě širokého spektra textů evropské a částečně i severoamerické literatury 19. století. Dále za pomoci ideálních typů představuje spektrum možných přístupů k této touze v rámci romantismu. Závěrečná část je pak věnována religionisticky relevantním podobám kritiky *Sehnsucht* a též otázky různých, často zcela protikladných, způsobů uchopení studované zkušenosti v rámci křesťanství. Práce ukazuje praktické důsledky jednotlivých odpovědí na otázku vztahu mezi nekonečnou touhou a konečným světem, mezi přísliby zázračné Modré květiny a všedním dnem. Tyto odpovědi srovnává, a snaží se tak především o vytvoření přehledné mapy různých – příznivých i kritických – postojů k *Sehnsucht*.

**Jindra Štolcová, Nauka o těle ve višnuistické sahadžiji,**

**vedoucí práce: Lubomír Ondračka, s.82**

Práce pojednává o višnuistické sahadžiji, bengálském náboženském směru, který

máme poprvé doložen nedlouho po vystoupení svěťce Čaitanji (1486-1533), významného reformátora bengálského višnuismu. Sahadžjía se rovněž hlásí k odkazu tohoto svěťce, nespadá však do gaudjíského višnuismu, jak se posléze začal tento reformovaný proud nazývat, ale tvoří k němu paralelní hetero-praktickou tradici, která navazuje na tantrické kultury a zaměřuje se na práci s tělem za pomoci sexo-jógických praktik. První část práce je úvodem do dějin a prostředí sahadžije, druhá a třetí část pak podává výklad textu Amrta-ratnávalí, který může být považován za kompendium sahadžijovské déha-tattvy neboli nauky o těle. V příloze je též uveden překlad tohoto spisu i s jeho bengálským originálem přepsaným do latinky.

### **Milan Žonca, Authority and Apostasy: The Barcelona Disputation in the Context of Thirteenth-Century Jewish-Christian Polemics,**

**vedoucí práce: Milan Lyčka, s.53**

Autor si za téma své anglicky psané práce zvolil veřejnou barcelonskou disputaci mezi uznávanou rabínskou autoritou Mošem ben Nachmanem (Nachmanidem) a dominikánským mnichem, odpadlíkem od židovství Pablem Christianim. Práce zkoumá hluboké proměny křesťanského „hermeneutického obrazu“ Žida během 12. a 13. století a pokouší se je spojit se zhoršující situací západního židovství v této době. V rámci analýzy barcelonské disputace koncentruje autor svou pozornost na dva nejvíce distinktivní rysy polemiky této doby: aktivitu odpadlíků (*apostatů*) a zpochybňování legitimacy židovských politických a intelektuálních autorit.

NOMÁDVA

Číslo vydání: 8

Datum vydání: 1.2.2010

Vydavatel: občanské sdružení Nomáda

Šéfredaktorka: Markéta Haiklová

Redakce: Daniela Rosolová, Jacques Joseph, Lucie Šarkadyová, Justina Trlifajová

Editorka: Barbora Řebíková

Sazba: Janek Krotký

Obálka: Václav Magid

Obrazový doprovod: Adéla Kormoutová

Náklad: 150 výtisků

Periodicita: dvakrát ročně

Cena: 20,- Kč

Adresa: Dolní 307, 43546 Hora Svaté Kateřiny

Email: nomadva@email.cz

Evidenční číslo: MK ČR E 16708

ISSN 1802-9132

www.nomadva.ff.cuni.cz

Malé i menší finanční příspěvky můžete zasílat na nový účet Nomády: 2500052447/2010



studentská rada



**knihovnicka.cz**

Téma příštího čísla: HRA